Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

Қишлоқ ҲАҚИҚАТИ

1988 йил 27 август
ШАНБА
№ 195 (4.391).

Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитетининг газетаси

1974 йил 1 январдан буён нашр этилади ◆ Душанбадан ташқари ҳар куни чиқади ◆ Баҳоси 3 тийин.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг XI пленуми

КПСС XIX БУТУНИТТИФОҚ КОНФЕРЕНЦИЯСИ ҚАРОРЛАРИ АСОСИДА АҲОЛИНИ ОЗИҚ-ОВҚАТ МАҲСУЛОТЛАРИ БИЛАН ТАЪМИНЛАШНИ ЯХШИЛАШ СОҲАСИДА РЕСПУБЛИКА ПАРТИЯ, СОВЕТ ВА ХЎЖАЛИК ОРГАНЛАРИНИНГ КЕЧИКТИРИБ БЎЛМАЙДИГАН ВАЗИФАЛАРИ ТЎҒРИСИДА

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Р. Н. НИШОНОВ доклади

Ўртоқлар!

Ҳозир ҳар бир меҳнат коллективининг, ҳар бир партия ташкилотининг турмушини XIX Бутуниттифоқ партия конференциясининг қарорлари белгилаб бермоқда. Конференция қарорларини халқ астойдил қўллаб-қувватлаб, маъқуллади. Чунки бу қарорлар одамларнинг турмуш шароитларини яхшилашга, уларнинг кундалик талаб ва эҳтиёжларини янада тўлиқроқ қондиришга оид кечиктириб ва пайсалга солиб бўлмайдиган вазифаларни ҳал этишга қаратилгандир.

Гап йиғилиб қолган жуда ўткир, инсон ва жамият учун ғоят муҳим бўлган муаммолар — озиқ-овқат, уй-жой, соғлиқни сақлаш, маориф, меҳнат шароити ва атроф-муҳит, истеъмол моллари ва хизмат соҳаси, кишиларнинг дам олишини ташкил этиш муаммолари ҳақида боряпти.

Конференция вазифани шундай қилиб қўйдики, содир бўлаётган воқеаларни ва янгича сиёсий йўл-йўриқларни сусткашлик билан идрок этишга ҳеч кимнинг ҳаққи ҳам, вақти ҳам йўқ. Юқоридан қўшимча кўрсатмалар, инструкциялар, буйруқлар, турткилар берилишини кутиб туришга ҳам ўрин бўлмаслиги керак. Меҳнаткашларнинг кундалик талаб ва эҳтиёжларини қондиришда реал силжишларга эришиш зарурлиги одатдаги кундалик ишларимиз доираси билан асло чекланиб қолмайди. Бу, таъбир жоиз бўлса, бутун қайта қуришнинг бош мезони, партия конференцияси йўл-йўриқларини амалга оширишнинг асосий кўрсаткичидир.

Марказий Комитет Бюроси XIX Бутуниттифоқ партия конференциясидан кейин дарҳол унинг қарорларини бажаришга доир кечиктириб бўлмайдиган чора-тадбирлар тўғрисидаги масалани кўриб чиқиб, социал соҳани ривожлантиришни жадаллаштиришнинг биринчи навбатдаги вазифаларини белгилади. Марказий Комитет Бюроси аъзоларини, республика бўғинидаги раҳбарларни шу ишнинг энг муҳим йўналишларига бириктириб қўйди.

КПСС Марказий Комитетининг июль Пленумида Озиқ-овқат программаси туб социал-иқтисодий масала деб айтилди. Бизнинг республикамиз учун бу ниҳоятда муҳим аҳамиятга эгадир. Оммавий равишда қўшиб ёзиш ва кўзбўямачиликка йўл қўйилганлиги биринчи навбатда агросаноат комплексига ғоят катта зиён етказди. Мана шу ҳақиқатан ҳам мисли кўрилмаган иқтисодий ва ғоявий-сиёсий зарарнинг шакл ҳамда миқёсларини биз бир неча марта батафсил муҳокама қилдик. Конкрет айбдорлар қаттиқ жавобгарликка тортилдилар. Эндиликда, агар таъбир жоиз бўлса, ярамас ҳолларни келтириб чиқарувчи механизм умуман яксон қилинди, унинг қайтадан юзага келишига йўл қўймайдиган ишончли кафолатлар системаси изчиллик билан вужудга келтирилмоқда. Аммо биз ҳозирча социал адолат тўла-тўкис қайта тикланди, деб айта олмаймиз. Олдинда катта ишлар турибди ва биз КПСС Марказий Комитети республикадаги ишларнинг аҳволи хусусида билдираётган ташвиш ва хавотирликка партиявий нуқтаи-назардан қўшиламиз.

КПСС Марказий Комитети Бош секретари Михаил Сергеевич Горбачевнинг республикамизда бўлиши, партия ва совет активлари, мутахассислар, ишчилар синфи, дала ва фермаларнинг меҳнатчилари билан учрашувлар чоғида у берган маслаҳатлар ҳамда билдирган истаклар зиммамизга алоҳида мажбурият юклайди. Бу эса халқ хўжалигини жадал ривожлантиришни таъминлаш, республика кириб қолган боши берк кўчадан чиқиб олиш учун йўналишларни ва йўлларни қидириб топишни идрок этиш борасида ҳаммамизга жуда зўр ғайрат-шижоат бағишлади.

КПСС Марказий Комитети билан Совет ҳукумати экономикадаги ишларни тезроқ ўнглаб олиш, халқ хўжалиги комплекси барча тармоқларининг барқарор ишлашини таъминлаш учун бизга катта ёрдам бермоқдалар. Кейинги вақтларда КПСС Марказий Комитети қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришини жадал ривожлантиришни, республикамизда ва умуман регионда экологик вазиятни яхшилашни кўзловчи бир қанча қарорлар қабул қилди. Биз марказдан қўшимча равишда механизмлар, машина-ускуна, омихта ем, минерал ўғит олиб турибмиз. КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси, КПСС Марказий Комитетининг секретари Виктор Петрович Никонов, Фарғона, Самарқанд ва Тошкент области колхозлари, совхозлари, саноат корхоналари ва бошқа муассасаларида бўлган вақтида агросаноат комплекси самарадорлигини ошириш ҳамда Озиқ-овқат программасини жадал суръатда ҳал қилиш юзасидан бизга бир қанча қимматли маслаҳатлар, тавсиялар бериб, фикр-мулоҳазаларини айтди. Республикамиз меҳнаткашлари КПСС Марказий Комитети билан Совет ҳукуматининг ғамхўрлигига жавобан яна ҳам кўпроқ самара билан ишлашга ҳаракат қилмоқдалар.

Шу билан бирга илгари йўл қўйилган ҳаддан ошишлар ва бузишлар шу қадар катта эдики, бир қанча тармоқларда ва биринчи галда аҳолини озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлашдаги аҳвол ҳамон ниҳоятда кескин бўлиб қолмоқда.

Кейинги йилларда озиқ-овқат маҳсулотларини жон бошига истеъмол қилиш кўпайиши бир ёқда турсин, балки бир қанча кўрсаткичлар юзасидан пасайиб кетди. Биз кўп йиллар мобайнида аҳоли жон бошига атиги 16 килограмм картошка, 138 килограмм сабзавот, 45 килограмм полиз маҳсулоти, 75 килограмм мева ва узум, 21 килограмм гўшт, 135 литр сут, 110 дона тухум етиштиряпмиз. Гўшт истеъмол қилиш жиҳатидан республика, умумиттифоқ даражасидан қарийб 2,2 баравар, сут истеъмол қилиш жиҳатидан деярли 2 баравар, тухум истеъмол қилиш жиҳатидан 2,5 баравар орқада қолмоқда.

Шу боисдан ҳозир В. И. Лениннинг «Хўжаликнинг ҳақиқий асоси — озиқ-овқат фондидир... Давлат ҳокимиятида бундай фонд бўлмаса, бу давлат ҳокимияти ҳеч нарсага арзимайди. Бундай фонд бўлмаса, социалистик сиёсат фақат орзу бўлиб қолади» деган васияти биз учун ҳар қачонгидан кўра муҳимдир.

Марказий Комитет КПСС XIX Бутуниттифоқ партия конференциясининг йўл-йўриқларидан келиб чиқиб, хўжалик юритишнинг янги иқтисодий механизми замиридаги ишлаб чиқариш ва меҳнатни ташкил этишнинг замонавий формаларидан актив фойдаланиб, аҳолининг энг муҳим озиқ-овқат маҳсулотларига бўлган талаб-эҳтиёжларини жуда тез қондиришга эришиш ҳамда 1990 йилга бориб барча озиқ-овқат турлари бўйича Совет Иттифоқининг Озиқ-овқат программасида кўзда тутилган истеъмол даражасига чиқиб олиш вазифасини қўйди.

Ушбу пленумимиз озиқ-овқат тармоқларини ривожлантириш, республика аҳолисини мева-сабзавот маҳсулотлари, картошка, гўшт, сут, шунингдек бошқа озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлашни яхшилаш борасидаги амалий чора-тадбирларни атрофлича муҳокама қилиши лозим. Пленум ўтказилишидан олдин катта тайёргарлик ишлари кўрилди. Марказий Комитетда аграрчи олимлар, қишлоқ хўжалиги раҳбарлари ва мутахассислари, партия активлари билан муфассал суҳбатлар бўлиб ўтди. Озиқ-овқат комплекси маҳсулотларини кўпайтириш борасида Марказий Комитет аъзоларига тақдим этилган чора-тадбирлар — область ва район партия комитетларида, агросаноат комплексининг бошланғич партия ташкилотлари ва меҳнат коллективларида кўриб чиқилди. Материаллар ва таклифларни тайёрлашда республика партия ва совет активлари, меҳнаткашлари вакилларидан жами салкам 3 минг киши қатнашди.

Барча қатнашчиларнинг якдил фикрича, республика озиқ-овқат проблемасини тез ва сифатли ҳал этиш учун катта реал имкониятларга эга бўлиб, аҳоли таъминотини тубдан яхшилашга, деҳқончилик ва чорвачилик самарадорлигини анча оширишга қодирдир.

Республика агросаноат комплекси фондлар, энергия ресурслари билан таъминланиш жиҳатидан мамлакатимизда етакчи ўринлардан бирини эгаллаб турибди. Ҳар йили уни ривожлантиришга икки миллиард сўмдан кўпроқ маблағ сарфланмоқда. Аммо керакли самара олинаётгани йўқ. Мана, баъзи бир мисоллар: умуман мамлакатда қишлоқ хўжалигининг бир ходими йилига қарийб 8 минг сўмлик маҳсулот етиштирса, Ўзбекистонда шунингдек ярмича — 4 минг сўмлик маҳсулот етиштиради. Ҳатто Тошкент области каби озиқ-овқат маҳсулоти етиштиришга энг кўп ихтисослаштирилган областда ҳам ҳар бир ходим ўртача атиги 2,7 минг сўмлик озиқ-овқат маҳсулоти етиштирмоқда. Бухоро, Фарғона, Сурхондарё, Қашқадарё областларида эса бундан ҳам кам.

Қишлоқ хўжалигига сарфланаётган капитал маблағлар самарадорлиги пастлигининг асосий сабаблари қуйидагилардир: улар қишлоқда иқтисодий муносабатларни ўзгартириш юзасидан тегишли иш билан мустаҳкамланмаяпти, инсон омилини активлаштириш, қишлоқда социал соҳани ривожлантириш иши билан мустаҳкамланмаяпти.

Бизда ерларнинг мелиоратив ҳолати ҳам, алмашлаб экишни ва интенсив технологияларни жорий этиш ҳам, агрокомплекслар, агрокомбинатлар, ихтисослаштирилган совхозлар ташкил қилиш ҳам, қишлоқ хўжалик экинларини етиштиришда уруғчилик иши ҳеч қандай танқидга ҳам арзимайди.

Шуни эътироф этиш зарурки, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг Бюроси ва Секретариати, республика Министрлар Совети, республика агросаноат комитетининг раҳбарлари қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришида туб бурилишни таъминлашга ҳали муваффақ бўлмадилар, ўз ишини ҳам, шунингдек мутахассисларнинг Ўзбекистон агросаноат комплексини қайта қуриш ишини ҳам чуқур таҳлил этиб, ўз-ўзини танқид руҳида баҳо бера олмадилар.

Агар шу йилдан бошлаб-оқ озиқ-оқат маҳсулотлари етиштиришни кескин кўпайтириш учун сира кечиктириб бўлмайдиган таъсирчан чораларни кўрмасалар партия комитетлари совет органлари, давлат агросаноат комитети, республика колхозлари ва совхозларининг раҳбарлари халқ ишончидан маҳрум бўлиб қолишлари мумкинлигини ҳозир ҳаммамиз тушуниб олишимиз керак. Озиқ-овқат программаси ана шундай ўткир бўлиб турибди, азиз ўртоқлар.

Республика партия Марказий Комитетининг Бюроси, Министрлар Совети Марказий Комитетнинг июль Пленуми йўл-йўриқларидан келиб чиқиб, 1995 йилгача бўлган даврда мўлжалланган агросаноат комплексини ривожлантириш юзасидан таклифларни ишлаб чиқди, бу таклифлар ҳозир СССР Госплани ва СССР Давлат агросаноат комитетида кўриб чиқиш учун тақдим этилди. Бу масалалар мазкур органларда тегишли равишда кўриб чиқилгандан кейин Марказий Комитет ва Иттифоқ ҳукуматининг муҳокамасига тақдим этилади.

Бу таклифларда озиқ-овқат маҳсулотлари етиштириш ҳажмини жадал кўпайтириш, 1987 йилга нисбатан ўсиш суръатини бир ярим баравар ва ҳатто 2,2 баравар ошириш кўзда тутилган. 1990 йилга бориб биз гўшт етиштиришни 24 процент, сут етиштиришни 12 процент, мева ва узум етиштиришни бир ярим баравар, картошка етиштиришни икки баравар кўпайтиришимиз керак. Очиғини айтаман, ўртоқлар, бу қийин, лекин бемалол бажарса бўладиган вазифа албатта.

Ҳозир республикада салкам икки минг колхоз ва совхоз бор, Озиқ-овқат программасини амалга оширишда уларнинг ҳаммаси иштирок этмоқда. Бу соҳада пахтакор хўжаликлар катта роль ўйнадилар ва ўйнамоқдалар. Дон, сабзавот, полиз маҳсулотлари, картошканинг салкам ярми, меванинг 80 процентя, сут ва гўштнинг деярли 40 проценти шу хўжаликларнинг ҳиссасига тўғри келади.

Пахта Ўзбекистоннинг энг муҳим интернационал ҳиссаси, иқтисодий фаровонлигининг негизи бўлиб келганлигини ва ҳозир ҳам шундай эканлигини таъкидлашни истар эдим. Озиқ-овқат программаси пахтачиликка заррача ҳам зид эмас.

Пахта толадан ташқари салкам 500 минг тонна ўсимлик ёғи, 1,5 миллион тонна шрот ва 500 минг тонна чигит пўстлоғи беради. Булар қимматбаҳо озиқ-овқат маҳсулоти ва оқсилга бой емдир. Асосланган ҳисоб-китоблар шуни кўрсатмоқдаки, ана шу ем ҳисобига республикада умуман тирик вазнда 250 минг тонна гўшт етиштириш мумкин.

Аграрчи олимлар, қишлоқ хўжалик мутахассислари Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетида бўлиб ўтган суҳбат чоғида экин майдонларининг оқилона структураси таъминланса, меҳнатни ташкил этиш ва ҳақ тўлашнинг прогрессив формалари ва интенсив технологиялар жорий этилса, пахтакор хўжаликлар сут ва гўшт етиштиришни икки баравар кўпайтиришлари мумкин эканлигини таъкидлашди. Жумладан, «Малик» совхози каби катта хўжаликнинг тажрибаси ҳам шундан далолат бермоқда. Бу совхоз 1987 йилда суғориладиган ҳар юз гектар ер ҳисобига 1600 центнер пахта, 800 центнер сут, сўйилган вазнда 140 центнер гўшт етиштирди. Пахтачиликни билимдонлик билан олиб боришда ҳамда партия комитетлари ва бошқа ташкилотлар колхоз ва совхозларнинг Озиқ-овқат программасига қўшадиган ҳиссасини кўпайтиришда пахтакор хўжаликлар резервлари ва имкониятларини ишга солиш юзасидан ташкилотчилик ишларини ўтказишда ана шундай резервлар мавжуд. Кейинроқ ҳайдаладиган ҳар юз гектар ер ҳисобига қайси хўжаликларда неча килограммдан гўшт етиштирилганлигини ҳам айтаман.

Ўртоқлар, дон хўжалигидаги ишларимиз жуда паст даражада. Келгусида, маълумки, экин майдонларини анча кенгайтиришга имконият йўқ. Шу сабабли суғориладиган ерларда ҳосилдорликни ошириш ва лалмикор ерлардан янада самаралироқ фойдаланиш дон олишнинг манбаи бўлиб қолаверади.

Пахтачиликда кўп тажриба орттирганмиз ва ҳозир пахтачиликни янада такомиллаштириш тўғрисида гапираётган бўлсак, дон етиштиришда, бундай дейишга чўчимайман, қолоқлик сақланиб қолмоқда. Суғориладиган ерларнинг ҳар гектаридан 20 центнердан буғдой ва арпа олаётганлигимиз, маккажўхори дони ва шоли 34 центнердан олинаётганлиги ана шундан далолат бермайдими, ахир. Бу кўрсаткич эмас, бу шармандаликдир, ўртоқлар. Муаммонинг асосий жиҳати шундаки, ҳамма областларда дон хўжалиги иккинчи даражали иш деб ҳисобланади. Ҳатто об-ҳаво қулай келган бу йил ҳам, Навоий области (ўртоқ Ефимов) хўжаликлари лалми ерларнинг гектаридан атиги 7 центнердан дон олдилар. Бундай ишлаб бўладими, ахир. Шу областда, шунингдек Жиззах, Қашқадарё ва Самарқанд областида лалмикор ерларнинг асосий қисми жойлашган, биз ана шу ерлардан ҳар қандай об-ҳаво шароитида ҳам камида бир миллион тонна донни муқаррар олишимиз керак, амалда эса шунинг ярмини оляпмиз ва озиқ-овқат ресурсларига қўшиладиган катта ҳиссадан маҳрум бўлиб қоляпмиз.

Бунинг сабаби шундаки, дон етиштиришда яхши жиҳозланган звено ва бригадалар етарли эмас, ижара, бригада, оила пудратини ёмон жорий этяпмиз. Кеча Виктор Петрович Каттақўрғон районида ижарачилар билан суҳбатлашди. Улардан бири лалми ерлардаги иш тажрибасини гапириб берди: бу йилги шароитда у 2600 гектар ернинг ҳар гектаридан 18 центнер дон олган. У республикамизда лалмикор деҳқончилик барқарор 15—18 центнер дон бериши мумкин, деб ҳисоблайди. Нима учун биров ана шундай натижага эришадию, бошқалар унинг ёнида уч баравар кам ҳосил оладилар? Бунинг сабаби битта — дон етиштиришда тартиб йўқ, жойларда ҳатто лалми ерларни ҳам ижарага беришга қўрқишяпти, алоҳида кўрсатма бўлишини кутишяпти. Ихтисослаштирилган шоликор хўжаликларда ҳам ана шундай тартибсизлик ҳукм сурмоқда. Бу хўжаликларда шоли экилган майдонлар йилдан-йилга камаймаяпти ва ҳозир 75 процентни ташкил қилмоқда. Гектаридан 50—60 центнердан шоли олиш ўрнига, биз 34—35 центнердан оляпмиз. Бунда партия, совет органларининг, агросаноат комплексларининг ташкилотчилик ишлари сустлиги ҳам кўриниб турибди. Яқингача мавжуд бўлган «Главсредазирсовхозстрой» (раҳбари ўртоқ Турсунов) далаларни текислаш юзасидан тегишли ишларни амалга оширмади. Биз атиги 34 центнердан шоли етиштириш учун энди суғориладиган ерлардан фойдалана олмаймиз. Шоли ҳосилдорлигини ошириш юзасидан жиддий вазифаларни ўртага қўйиш ва бутун кучни сарфлаб ҳосилдорликни оширишга эришиш лозим.

Пленумдан олдин бўлиб ўтган суҳбатларда кўпгина раҳбарлар, олимлар, оддий қишлоқ меҳнаткашлари республика озуқабоп дон етиштиришни кўпайтириш имкониятига эга ва уни кўпайтириши керак деган фикрни билдиришди. Улар ғаллазорларга арпа, тритикале, сули ва уларни дуккакли дон экинлари билан аралаштириб экишни ҳаққоний равишда маслаҳат бердилар. Шундай қилингандагина гектаридан олинадиган тўйимли массани 1,5 баравар кўпайтириш мумкин. Биз болгар дўстларимизнинг тажрибасидан ҳам тўлиқроқ фойдаланишимиз лозим. Республикамизга келган болгариялик дўстлар Тошкент, Сирдарё, Жиззах областларидаги унча яхши бўлмаган ерларда шу йилнинг ўзидаёқ маккажўхоридан гектар бошига 65—80 центнердан ҳосил олишди. **Хуллас**, ҳамма дончиликка эътибор бериши керак ва бунда аниқ битта вазифа турибди — 1990 йилда ялпи дон ҳосилини икки миллион тоннага етказиш, кейинги беш йиллик охирига бориб эса, яна 20 процент ошириш керак. Бунда дон ҳосилдорлиги гектар бошига ўрта ҳисобда 30 центнерни, жумладан шоли ҳосилдорлиги 55, маккажўхори ҳосилдорлиги умуман республика бўйича 65—70 центнерни ташкил этиши лозим. Ўшандагина Озиқ-овқат программасидаги жиддий силжишлар тўғрисида гапириш мумкин бўлади.

Маълумки, республика мева-сабзавот ва полиз маҳсулотларини кўплаб етиштирувчи республика бўлиб, бу ҳол Ўзбекистонни ўзимизнинг умуман Иттифоқнинг ҳам Озиқ-овқат программасига ҳисса қўшишда алоҳида шароитларга қўяди. Республикамизнинг шу тармоғида тўққиз район ҳамда 285 колхоз ва совхоз ихтисослаштирилган. Аммо республика ўн биринчи беш йилликда ва шу беш йилликнинг икки йили ичида мева-сабзавот турларидан биттаси бўйича ҳам маҳсулот етиштириш планларини бажармади.

Гапни жуда ташлаб қўйилган соҳа бўлмиш картошкачиликдан бошлайман. Сирдарё, Тошкент, Андижон ва Қашқадарё областларида ўтган йили картошка етиштириш планининг ярми аранг бажарилди. Нима учун, деган ҳаққоний савол туғилади. Республика Давлат агросаноат комитетининг, шу комитет область ва район бўлинмаларининг, шунингдек колхоз ва совхозларнинг раҳбарлари регионнинг маҳаллий иқлим шароитида картошка етиштириб бўлмайди, деб доимо ҳеч нима билан оқланмаган гапларни гапиришади десам, хато қилмасман. Аммо Шовот районидаги «СССР 60 йиллиги» — Хоразм зонаси, Риштон районидаги «Ленинград» — Фарғона водийси совхозларининг, Наманган областининг Чуст районидаги Навоий номли, Бағдод районидаги «Победа» колхозларининг кўп йиллик иш тажрибаси бундай гап-сўзларни чиппакка чиқаради. Бу хўжаликлар гектар бошига 150—190 центнердан картошка олмоқдалар. Бундай муваффақиятларнинг сири оддий, бу ҳам бўлса тупроқни органик ўғит билан бойитиш, яхши уруғлик, меҳнатни тўғри ташкил этиш, пудратнинг коллектив формаларини жорий этишдир.

ВАСХНИЛ Ўрта Осиё бўлимининг (ўртоқ Акмалхонов), сабзавот-полиз экинлари ва картошка илмий-тадқиқот институтининг (ўртоқ Нуриддинов) ва «Узсортсемовощ» бирлашмасининг (ўртоқ Хўжаев) раҳбарлари ҳам ёмон кайфиятга берилиб кетишди. Тўғрисини айтсак, бизда картошкакорлик бошқа жойлардан келтириладиган уруғликка асосланганлиги, 40 тадан кўпроқ нав экилаётгани, шулардан фақат олти нави районлаштирилганлиги уларни ҳозирча ташвишлантирмаяпти. Бунда ҳар қандай мубоҳасани тўхтатиш ва қатъий позицияни эгаллаш — ихтисослаштирилган уруғчилик хўжаликлари тармоғини, аввало Фарғона, Самарқанд, Қашқадарё, Хоразм ва Тошкент областларида тезлик билан ташкил этиш керак, деб ўйлаймиз. Бу 1990 йилгача картошка етиштиришни 1987 йилга нисбатан икки баравардан зиёд кўпайтириш имконини беради. Пленум арафасида унинг материалларини муҳокама қилишда қатнашган мутахассислар ана шундай ёндашувни қўллаб-қувватламоқдалар.

Аммо бу ҳолда ҳам аҳолининг картошкага бўлган эҳтиёжининг атиги ярмигина қондирилади, бошқа районлардан картошка ташиб келтиришдан воз кечишга ҳозирча муваффақ бўлинмаяпти. Бир қанча ўртоқлар бу хусусда шундай бир дадил таклиф киритдилар. Картошка анъанавий равишда етиштириб келинган зоналарда, бошқа республикалар ва областларда республика қишлоқ меҳнаткашларининг иштироки билан картошка етиштиришни ташкил қилса қандай бўларкин? Дастлабки пайтларда тажриба тариқасида мамлакатнинг картошкакор районларида аҳоли зич яшайдиган областларимиз учун бир-иккита совхоз ажратиб бериш мумкин бўлур эди, ана шу районларда республика картошка етиштириш ҳамда сақлаш ва шундан кейин уни истеъмол қилинадиган жойларга, қолаверса умумиттифоқ фондига ҳам етказиб берувчи базани барпо этган бўлур эди.

Фарғона область партия комитетининг биринчи секретари ўртоқ Умаров яқинда Калинин областида бўлди. У ерда жуда катта ер майдонлари бўлиб, 500 минг гектардан кўпроқ ердан фойдаланилмайди, одамлар йўқ, картошка етиштириш учун имконият жуда катта. Фарғона, Андижон, Наманган областлари ва бошқа областлар у ерга 500 кишидан 1000 кишигача одам юбориб икки-учта хўжалик ташкил қилсалар бўлмайдими? У ерда тайёр уй-жойлар бор, ишнинг вахта методидан фойдаланиш мумкин. Фақат ақл билан, ташаббускорлик билан меҳнат қилиш лозим. Россия федерациясидаги ўртоқлар, Калинин область партия комитетининг биринчи секретари ўртоқ Татарчук ҳам бундай қадамни тўла маъқулламоқда. Бу ишга фаол киришиш лозим. Марказий Комитет ва республика ҳукумати эса бу ишни ташкил этишнинг конкрет масалаларини ўйлаб кўрадилар.

Сабзавот ва полиз экинлари етиштириш ҳам шу вақтгача бўлганидан мутлақо бошқача, янгича ёндашувни талаб этади.

Масалан, нима учун Тошкент областида кейинги етти йил ичида сабзавот ва полиз маҳсулотлари етиштириш деярли кўпаймади, ҳосилдорлик эса пасайиб кетди? Тошкент область партия комитетидагилар ва область ижроия комитетидагилар наҳот бундай хатарли тенденцияларни сезмаётган бўлишса? Албатта сезишяпти. Бироқ область партия комитети ҳам, унинг собиқ биринчи секретари ўртоқ Т. А. Алимов ҳам, область ижроия комитетининг раиси ўртоқ П. М. Абдураҳмонов ҳам, область агросаноат комитетининг раиси ўртоқ Н. И. Гусаков ҳам раҳбарларга нисбатан бирон марта қаттиқ талабчанлик қилмадилар, айни вақтда ўзлари ҳам бундан четда турдилар. Сабзавот ва полиз маҳсулотлари етиштириш плани турли ҳийла-найранг билан бажарилмоқда. Бундан область партия комитети ва область ижроия комитети хабардор, деб ўйлайман. Планнинг ҳажмига эртаги карам ва пиёз, полиз экинлари бўйича эса кечки тарвуз етиштириш ҳисобига эришилмоқда. Бунда етиштирилаётган маҳсулот турлари кўнгилдагидек эмас. Барча маҳсулот бир вақтнинг ўзида пишиб етилади ва тезда тугайди. Эртанги сабзавот ҳам, кўкатлар ҳам йўқ. Планлар бажарилмоқда, Тошкент аҳолисини бундай маҳсулотлар билан таъминлаш эса ҳамон ўткир бўлиб турибди. Бу гап Навоий, Қашқадарё ва Жиззах областларининг, деярли барча областларнинг раҳбарларига ҳам тааллуқлидир. Умуман республикада 1987 йилда 296 та хўжалик ёки ҳар уч хўжаликдан бири гектаридан 100 центнердан кам сабзавот ҳосили етиштирди. Ҳамма нарса ана шу экинларга эътибор йўқлигидан далолат бериб турибди.

Қурултойимизда Андижон ва бошқа областлардан келган хўжалик раҳбарларининг гаплари эсингиздами? Ерларимизда 600 центнердан, 700 центнердан сабзавот ҳосили олиш мумкин, биз эса ўртача юз центнердан оляпмиз. Ахир бу шармандалиқ-ку, ўртоқлар.

Тайёрлов хизматимиз ҳатто етиштирилган ҳосилни чинакамига қабул қилиб олиш ва реализация қилишга қодир эмас. Бўстонлиқ районидаги Жданов номли колхознинг раиси ўртоқ А. Абдуҳолиқов пленум олдидан бўлиб ўтган суҳбатда ҳозирги вақтда маҳсулотни етиштиришдан кўра уни топширишда қийинчиликлар кўпроқлигини айтди. Шу хусусда Марказий Комитетга боғдорчилик ширкатлари ва томорқа участкаларининг эгаларидан, колхоз ва совхозларнинг раҳбарларидан кўплаб шикоятлар тушган. Бу матлубот кооперацияси ва бошқа тайёрлов органлари, жумладан агросаноат комитетининг тайёрлов ташкилотлари қишлоқ хўжалик маҳсулотини тайёрлаш ва сотишни яхши йўлга қўймаётганлигидан, бозорда ўз маҳсулотини сотувчи кишилар эса бундан фойдаланиб, ўзича нарх белгилаш имкониятига эга эканлигидан яққол далолат беради. Кооперативлар эса бу ишни янада авж олдиришяпти. Чунончи, июль ойида республикамиз шаҳар бозорларида пиёзнинг нархи Донецк ва Полтавадагига нисбатан бир ярим баравар, Андижон ва Термизда лавлагининг нархи Каунас ва Ровно шаҳарларидагига нисбатан 4—8 баравар юқори бўлди. Агар Тошкентда тухумнинг нархи 20 тийин бўлса, Фрунзеда 12 тийин, Актюбинскда эса 10 тийин. Наҳотки тухум етиштиришни ҳам таъминлай олмасак?

Биз масалани ҳозир шу тарзда ўртага қўймоқдамиз: шаҳарликларни сабзавот билан таъминлаш ишида шу йилнинг ўзидаёқ жиддий бурилиш бошланиши, келгуси йили эса тақчиллик умуман тугатилиб, помидор, карам, ва бошқа сабзавот маҳсулотларини етиштириш, тайёрлаш ва сотиш билан боғлиқ деярли барча муаммолар тугатилиши керак.

Ҳар бир область маркази теварагида, энг аввало Самарқанд, Андижон, Наманган, Қашқадарё, Сурхондарё областларида мева ва сабзавот маҳсулотлари етиштириладиган ихтисослаштирилган зоналар барпо этиш зарур. Тошкент шаҳри ва Тошкент областига келганда, 1989 йилдан бошлаб Янгийўл райони ва Нариманов шаҳрининг хўжаликлари, эҳтимол яна бошқа бир қанча хўжаликлар ҳам ана шундай маҳсулот етиштиришга тўлиқ ўтишлари керак. Область партия комитети ва область ижроия комитети агросаноат комплекси билан биргаликда бу масалани ҳал қилиш йўлларини ўйлаб кўришлари керак. Самарқанд области раҳбарларининг фикрига қараганда бу ерда сабзавот етиштиришни мустаҳкам асосга қўйиш, масалан картошка етиштиришни ана шундай асосга қўйиб, бу маҳсулот билан фақат Самарқанд аҳолисини эмас, Тошкент шаҳрини ҳам таъминлаш учун яхши имконият бор.

Марказий Комитет Бюроси ана шундан келиб чиқиб республика Министрлар Советининг Раиси ўртоқ Ғ. Ҳ. Қодировга озиқ-овқат маҳсулотлари етиштиришни кўпайтириш ва аҳолини шундай маҳсулотлар билан таъминлашни яхшилаш юзасидан ишлаб чиқилган тадбирларнинг амалга оширилиши устидан кундалик назорат уюштириш вазифасини топширди. У областларнинг раҳбарлари билан биргаликда шошилинч равишда, айни ҳисоб-китоблар асосида, мазкур масалани ғоят диққат билан чуқур ўйлаб кўриши, бу контрол актив ва таъсирчан бўлишига эришмоғи лозим.

Республика теплицалардан фойдаланиш билан боғлиқ ишлар ниҳоятда суст ўнгланаяпти. Хонқа районидаги «Правда», Тўрткўл районидаги «Коммунизм», Орджоникидзе районидаги «Қизил Ўзбекистон» колхозларида, қиммат турадиган мана шу иншоотларнинг

(Давоми иккинчи бетда).

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг XI пленуми

КПСС XIX БУТУНИТТИФОҚ КОНФЕРЕНЦИЯСИ ҚАРОРЛАРИ АСОСИДА АҲОЛИНИ ОЗИҚ-ОВҚАТ МАҲСУЛОТЛАРИ БИЛАН ТАЪМИНЛАШНИ ЯХШИЛАШ СОҲАСИДА РЕСПУБЛИКА ПАРТИЯ, СОВЕТ ВА ХЎЖАЛИК ОРГАНЛАРИНИНГ КЕЧИКТИРИБ БЎЛМАЙДИГАН ВАЗИФАЛАРИ ТЎҒРИСИДА

(Давоми. Боши биринчи бетда).

ҳар квадрат метридан жуда кам ҳосил олмоқдалар. Жиззах, Наманган, Сирдарё областларида теплицалар имкониятининг ярмидан сал кўпроғидан фойдаланилмоқда.

Кеча Виктор Петрович қишлоқ хўжалик мутахассислари ва дала меҳнатчилари билан суҳбат чоғида теплицаларда ҳар квадрат метрдан 7 килограммдан сабзавот олинаётганлиги учун бизни койиди. Бизда эса бундан ҳам камроқ, 3—4 килограммдан ҳосил олаётган хўжаликлар ҳам бор. Бу чинакам хўжасизлик ва масъулиятсизликдир. Наҳотки, теплица хўжаликлари базасида ижара коллективларини ташкил этиб, улар самарали ишлашига, фойда келтиришига эришиб бўлмаса?

Кўпгина теплицалар лойиҳалардан қўпол равишда чекиниш ёки умуман зарур технология ускуналари ва инженерлик тармоқларисиз, чамалаб ҳисобот учунгина қурилган. Аммо аҳвол шундай эканлигига қарамай, Давлат агросаноат комитети раисининг ўринбосарлари С. Г. Хорев ва Т. Н. Набиев ўртоқлар теплицалардан фойдаланишни яхшилаш ва уларни реконструкциялаш, бу ерда илғор тажрибани жорий этиш масаласини ўзларига таалluқли эмас деб ҳисобламоқдалар. Совуқ кунлар бошлангунга қадар республиканинг барча теплица хўжаликларини текшириб чиқиш, маҳсулотни талон-торож қилиш ва ўғирликнинг барча йўлларини бартараф этиш, теплицаларнинг ҳар бир квадрат метрини ҳисобга олиш керак, деб ўйлайман.

Истисносиз ҳамма теплицаларни оилалар ва бригадаларга тақсимлаб бериб шартнома тузиш ҳамда теплица Тошкент яқинидами ёки Шуманайдами — қаерда бўлишидан қатъий назар ҳар квадрат метридан 20 килограммдан бодринг, помидор ва бошқа маҳсулотлар олинишини таъминлаш керак.

Плёнка остида эртанги картошка ва сабзавот етиштиришни ривожлантириш фойдаланилмаётган жуда катта резервдир. Тошкент, Самарқанд, Андижон ва бошқа областлардаги шахсий ёрдамчи хўжаликларнинг тажрибаси, шунингдек мутахассислар ва раҳбарлар билдираётган фикр-мулоҳазалар пленка остида деярли ҳар йили 10 майгача картошка ва карамдан, 1 июнгача помидордан яхши ҳосил олишнинг реал имконияти мавжудлигидан далолат беради.

Пахта комплексининг ўзидагина суғориладиган экинзорларнинг 200—300 минг гектарига ана шундай экинлар экиш мумкин. Бир қанча областларда ана шу ерларда ҳосилни йиғиштириб олгандан кейин чигит экиш, бошқа областларнинг ҳаммасида эса дон ва силос учун маккажўхори, бошқа озуқа экинлари экиш мумкин. Ишлаб чиқаришни бундай ташкил этиш ерлардан фойдаланишни яхшилашга ҳам, қишлоқ меҳнатчиларининг моддий манфаатдорлигини оширишга ҳам кўмаклашади.

Тахминий ҳисоб-китоблар шуни кўрсатмоқдаки, ўртоқлар, республиканинг колхоз ва совхозлари пленка остида қўшимча равишда 1,5 миллион тонна картошка ва шунча миқдорда жуда эртанги помидор олиши мумкин.

Марказий Комитет бюроси республика Давлат агросаноат комитетининг раиси коммунист ўртоқ И. Х. Жўрабеков ва унинг биринчи ўринбосарлари Антонов ва Умаров ўртоқларни келгуси қишлоқ хўжалиги йилидан бошлабоқ плёнка остида экин экишда катта бурилиш қилиш учун кечиктирмай тадбирлар белгилашни талаб этади. Республикамиз шароитида озиқ-овқат маҳсулотлари етиштиришни кўпайтиришнинг бундай резервини бой беришга йўл қўйиб бўлмайди.

Сабзавотчиликдаги ишларнинг аҳволини таҳлил этишни тугатар эканмиз, бизда мазкур тармоқни тубдан юксалтириш учун барча имкониятлар мавжудлигини таъкидлаб ўтиш зарур. Республикада сабзавот экинлари ҳосилдорлигини гектаридан 250 центнерга етказиш зарур. Бир қанча хўжаликларимизда гектаридан 500—600 центнердан қовун-тарвуз олишаётганини юқорида айтиб ўтган эдим. Бунинг маъноси шуки, 1995 йилга бориб сабзавот етиштириш умумий ҳажмини 4 миллион тоннага ва полиз экинлари маҳсулоти етиштириш ҳажмини 1,2 миллион тоннага етказиш реал вазифадир. Бу эса Умумиттифоқ фондига бундай маҳсулотлар етказиб бериш планларини бажариш, рационал норма бўйича 142 килограмм республика эҳтиёжини, қайта ишлаш саноатини эса доимий хом ашё, билан таъминлаш имконини беради.

Боғдорчилик ва узумчилигимизнинг илгариги шон-шуҳратини қайта тиклаш зарур.

Биринчидан, суғориладиган ерлардаги эски мева дарахтларини, айниқса кейинги ўн йил давомида барпо этилган боғ ва токзорларни тартибга келтириш керак. Бу борада энг аввало мева дарахтлари ва токлар 30 процент ва баъзи жойларда 50 процент сийраклашиб қолганини тугатиш, токларни шпалерларга кўтариш, соҳибкорларнинг иш натижаларидан манфаатдорлигини ошириш лозим.

Фарғонадаги баъзи хўжаликларни бориб кўрилганда боғларнинг нақадар сийраклиги яққол кўзга ташланиб қолди. Ўрмон хўжалиги министрлигига қарашли баъзи боғларда аҳвол бундан ҳам ёмон: ўрмонларнинг сийраклашиши 70 процентга қадар етади. Шунга қарамай министрлик раҳбарлари бу иш билан шуғулланмаяптилар, катта-катта резервларни ишга солмаяптилар. Шу сабабли ҳозир савдода ёнғоқ, писта, бодом, қуритилган ўрик мутлақо йўқ деса бўлади.

Область комитетлари ва район комитетлари, ижроия комитетлар олдинги йилларда ва бу йил боғлар барпо этиш юзасидан кўп иш қилдилар. Аммо эндиликда боғлар чинакамига парвариш қилиниши лозим. Эски боғларни ҳам тартибга солиш керак. Биз ҳозир «рашидовчилик» йилларида юз минг гектар боғ ва токзорлар нобуд қилинганлигини, ўрнига пахта экиш учун ҳайдаб юборилганлигини ва ана шу ерлардан арзимас миқдорда ҳосил олинаётганлигини ачиниб ва алам билан гапиряпмиз. Йиллар давомида парвариш қилинган боғларни дарҳол тиклаш керак.

Иккинчидан, республиканинг тоғ олди ва тоғли районларда боғ ва токзорлар барпо этиш учун ерларни ўзлаштириш лозим. Бу ерларда 200 минг гектаргача майдонга кўчат ўтқазса бўлади. Ҳисоб-китобларга кўра келгусида ана шу зоналарда камида 1,5—2 миллион тонна мева ва узум етиштирса бўлади. Янгиқўрғон, Косонсой, Қўрғонтепа, Хўжаобод, Бўстонлиқ, Оҳангарон, Паркент, Олтинсой, Китоб ва республикамиздаги бошқа бир қанча районларнинг тоғолди майдонларида бу ишни ғоят кам харажат билан бажариш мумкин.

Боғдорчилик ва узумчиликни ривожлантириш, мева-узум маҳсулотлари етиштиришни анча кўпайтириш, қишлоқ жойларда қўшимча равишда меҳнатга лаёқатли 200—300 минг нафаргача аҳолини иш билан таъминлашга имкон беради. Зеро бу фақат хўжалик вазифаси бўлибгина қолмай, шу билан бирга муҳим социал ва аввало сиёсий вазифа ҳамдир.

Республикамиз ўзининг ихтисослашганлиги, аҳоли тез кўпайиши, ер ва сув ресурслари чекланганлиги, табиий яйловларнинг йўқлиги сабабли гўшт-сут маҳсулотлари етиштиришни тез кўпайтиришда катта қийинчиликларга дуч келмоқда.

Шунга қарамай, илғор хўжаликларнинг тажрибаси, илмий муассасалар ва Госпланнинг ишланмалари мавжуд потенциалдан тўғри фойдаланилса, барча имкониятлар ва резервлар ишга солинса, шунингдек, чорвачиликни ривожлантиришда тегишли структура ўзгаришлари қилинса, биз гўшт етиштиришни анча юксалтириб, ўзимизни сут ва сут маҳсулотлари билан тўла таъминлай оламиз. Шу муносабат билан келгуси беш йилликдаёқ республикамизда аҳоли жон бошига гўшт истеъмол қилишни 40—45 килограммга, сут истеъмол қилишни 250 килограммга етказиш учун мумкин бўлган ҳамма ишни қилиш лозим. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети барча коммунистлар олдига, республиканинг ҳамма меҳнаткашлари олдига ана шу вазифани қўймоқда, бизнинг бошқа йўлимиз йўқ.

Аммо ҳамма гап шундаки, деди КПСС Марказий Комитетининг Пленумида Михаил Сергеевич Горбачев, сигир сут бериши учун уни ҳеч бўлмаса боқиш керак, ишимиз олға силжиши учун ҳеч бўлмаса яна ишлаш керак. Бизда эса ўтган йили колхозлар ва совхозларнинг учдан бир қисмидан кўпроғи чорва мол ва парранда тайёрлаш планини бажармади, 38 минг тонна гўштни кам етказиб берди, хўжаликларнинг 21 проценти сут тайёрлаш планини уддалай олмади, ҳар тўрт хўжаликдан бири тухум тайёрлаш планини барбод қилди.

Озуқа базасини ривожлантиришнинг муҳимлигини тушуниб етмаслик чорвачиликни интенсивлашга тўсқинлик қилаётган асосий сабаблардан биридир. Кўпчилик хўжаликларда ем-хашак етиштириш хўжалик ҳисоби, пудрат ва ижара асосида ишлайдиган тармоқ қилиб ихтисослаштирилмаган. Умуман республикада бу йил белгиланганига нисбатан 52 минг гектар ерга озуқа кам экилди, шундан 40 минг гектари Қорақалпоғистон АССР, Тошкент ва Қашқадарё областларига тўғри келади. Бунинг устига мана шу регионларда кўзда тутилганидан кўпроқ майдонларга пахта экилган.

Ана шу областлар совет органларининг раҳбарларидан, биринчи навбатда Д. С. Ёдгоров, П. М. Абдураҳмонов, А. Г. Кадин ўртоқлардан, партия комитетларидан озуқа экинларига бундай муносабат билан чорвачиликни тубдан юксалтиришни, кўп сут олишни умид қилиш мумкинми, деб сўрашни истар эдик.

Ҳозирги вақтда ем-хашак етиштириш қизғин бормоқда. Бироқ кўпгина одамлар қўл учида ишлашаяпти. Гарчи ҳозирги кунгача озуқа тайёрлаш плани бажарилаётган бўлса ҳам ва биз ўтган йилги даражага етган бўлсак ҳам бу хотиржамлик учун сира асос бўла олмайди. Ўтган йилги даражани республикамиз учун намуна деб ҳисоблаш мумкин эмас, бу паст даража бўлган эди, биз эса яхшироқ даражага интилишимиз керак. Бир қанча областларда айниқса Андижон, Навоий, Сирдарё ва Хоразмдаги хўжаликларда озуқа тайёрлаш ёмон бормоқда. Агар ишга синчиковлик билан назар соладиган бўлсак, аслида ҳар бир областда озуқабоп лавлаги, маккажўхори, соя, дон, беда етиштиришда жуда бой тажриба тўпланганлигини кўрамиз. Республикада 730 минг гектар ерга беда илгари ҳеч қачон экилмаган эди-ку? Тўғри ёндашиладиган бўлса, қарийб 200 минг гектар ерга маккажўхори, соя ва бошқа экинлар экиш мумкин.

Куни кеча республика бўйлаб сафар қилганимизда аралаш экинларнинг юксак самарадорлигини ўз кўзимиз билан кўрдик. Бундай майдонларда 32 қатор маккажўхоридан кейин 8 қатор соя экилмоқда. Бунда иккала экин ҳам жуда яхши авж олмоқда. Пудрат усулида ишлаётган бригадирлардан бири ҳар гектардан шартномадаги 45 центнер ўрнига 90 центнердан маккажўхори, 25 центнер ўрнига 40 центнердан соя олишни мўлжаллаб турибди. Ана шу тажрибани вақти ғаниматида кенг ёйиш лозим эмасми?

Энди, ўртоқлар, чорвачиликнинг ўзида ишлаб чиқаришни ташкил этишнинг асосий жиҳатларига тўхталиб ўтишга рухсат бергайсиз. Сўнгги йилларда жамоат секторида подалар сони аслида кўпаймаяпти, қўй-қўзилар сони ҳатто камайиб кетди. Чорва, моллар сони ҳар бир областда ҳар хил. Агар Тошкент, Фарғона, Хоразм, Андижон ва Наманган областларида ҳайдаладиган ҳар 100 гектар ер ҳисобига 13—17 тадан сигир тўғри келса, Сирдарё ва Қашқадарё областларида атиги 6—7 тадан сигир тўғри келади. Холбуки, суғориладиган зонадаги ҳамма хўжаликларда ҳайдаладиган ҳар 100 гектар ер ҳисобига кам деганда 20 бош сигирга эга бўлиш керак. Биз бу ишни уддалай оламиз.

Экин майдонлари бирлигига районлар ва хўжаликларда гўшт ва сут етиштиришдаги тафовут 10 бараварга етади. Шуманай, Ленинобод, Чироқчи, Меҳнатобод районларида ҳар 100 гектар экинзор ҳисобига 5—11 центнер гўшт етиштирилмоқда. Когон районидаги Калинин номли колхозда ҳар 100 гектар ер ҳисобига атиги 2 та сигир тўғри келади ва 71 центнер сут етиштирилмоқда. Ўртоқ Ҳасан Жўбаров бу ерда 4 йилдан буён раис бўлиб ишламоқда, шу вақт ичида район партия комитети ҳам, агросаноат органлари ҳам ана шу масъулиятсиз раҳбардан бирор марта ҳам чинакамига иш талаб қилмади. Нега бундай муносабатга йўл қуйилмоқда? Ўтган йили автоном республикада, бир қанча областларда, жумладан Навоий, Қашқадарё, Жиззах областларида сигир ва совлиқларнинг бир қисми қисир қолди ва хўжаликлар гўшт, сут етиштириш умумий ҳажмининг учдан бир қисмини ололмадилар. Сигирларнинг қисир қолиши тўғрисида биз кўп гапиряпмиз, лекин на давлат агросаноат комитети, на хўжаликларда бу соҳада бирор тегишли чора кўрилмаяпти. Ахир битта қисир сигирни бир йил боқиш хўжаликка 600—700 сўмга тушади, бинобарин маҳсулот таннархи қимматлашади. Бу мавзуда тўхтовсиз гапиришга чек қўйиш керак.

Давлат агросаноат комитети наслчилик ишида ҳам нотўғри сиёсат ўтказаяпти, деб ўйлайман. Ҳар йили республикамизга 30—35 минг бош зотдор бузоқ келтирилмоқда, бунинг учун 50 миллион сўмдан кўп пул сарфланмоқда. Бу ахир жуда катта маблағ, ўртоқлар. Йилига 50 миллион сўм! Янгилашнинг бундай суръатида колхозлар ва совхозлардаги ҳамма подаларни аллақачон зотдор ҳайвонлар билан алмаштириш мумкин эди. Молларни ҳарид қилишга сарфланган маблағ ўзини оқламаяпти. Шунга қарамай, Давлат агросаноат комитети органлари, районлар, колхозлар ва совхозларнинг раҳбарлари ҳамда мутахассислари мамлакатнинг бошқа регионларидан зўр бериб чорва келтирмоқдалар, шу ернинг ўзида наслчилик базасини ташкил этиш эса жуда ёмон аҳволда.

Давлат агросаноат комитети раисининг ўринбосари коммунист ўртоқ Х. Искановнинг хато иш услуби бу соҳада яққол кўзга ташланмоқда, десак янгилишмаган бўламиз. У мазкур масаланинг пленумдаги муҳокамасидан ғоят жиддий хулосалар чиқариб олиши лозим.

Мамлакатимизда эмбрионларни кўчириб ўтказиш методи билан юзлаб зотли сигирлар етиштирилган хўжаликлар кўп. ВАСХНИЛнинг Ўрта Осиё бўлими ва унинг раиси ўртоқ Ш. А. Акмалхонов эса ўзига қарашли хўжаликда сўнгги саккиз йил ичида шу метод билан атиги 4 та бузоқ олди. Бунинг устига республиканинг тоғли ва тоғ олди зоналарида «санта-гертруда» зотини, Қорақалпоғистон АССРда эса қозоқ оқбош сигири ва кўп гўшт берадиган бошқа зотларни кўпайтириш юзасидан ихтисослаштирилган хўжаликларни кенгайтириш соҳасида ҳеч иш қилинмаяпти.

«Узптицепром» корхоналари ҳам ҳозир ўз имкониятларидан анча паст даражада ишламоқда. Бройлер паррандачилик фабрикалари қувватининг учдан икки қисмидангина фойдаланилмоқда. Ишлаб чиқариш фондларини янгилаш жараёни ҳаддан ташқари чўзилиб кетди. Паррандалар маҳсулдорлиги кам, уларнинг кўплаб нобуд бўлишига йўл қўйилмоқда, бунинг натижасида бизда аҳоли жон бошига тухум ва парранда гўшти истеъмол қилиш мамлакатимиздаги энг паст даражада қолмоқда.

«Узптицепром» раиси ўртоқ Б. А. Пискуновга кўп марта жиддий эътирозлар билдирилди, у ўз фаолияти натижаларини кўпайтириб кўрсатишни ёқтиради, аҳволни ўнглаб олиш учун таъсирчан чораларни кўрмаяпти. Паррандачилик бошқармасида коллегиаллик йўқ, маъмуриятчилик ҳукм сурмоқда. Ўртоқ Б. А. Пискунов ўз фаолиятида бошланғич партия ташкилотига таянмайди, кўпинча коммунистлар фикрини менсимайди, раҳбар кадрларни танлашда катта хатоларга йўл қўймоқда. «Узптицепром» олдида катта вазифалар турибди. Марказий Комитет Бюросида бу ҳақда биз ўртоқ Пискуновга гапирдик. 1995 йилда тухум етиштиришни 1,9 миллиард донага ва парранда гўшти етиштиришни 145—150 минг тоннага етказиш лозим, яъни уларнинг ҳажми 1987 йилга нисбатан 1,7 баравар кўпайтирилиши керак. Бу батамом реал вазифадир бинобарин, ўртоқ Пискунов ва агросаноат раҳбарлари бу вазифанинг бажарилишига эришмоқлари лозим.

Қўйчиликда ҳал этилмаган кўпгина муаммолар тўпланиб қолди. Ҳозир қўйчилик йилига тирик вазнда 60 минг тонна гўшт, 2 миллионтагача қоракўл тери, кўп миқдорда жун етказиб бермоқда.

Пленумда ҳозир бўлган кишиларнинг кўпчилиги эслашсалар керак, республика бир вақтлар пишлоқ ишлаб чиқарар эди, ҳозир эса пишлоқ тайёрлаш унутиб юборилди. Ем-хашак базаси, яйлов майдонлари қисқаряпти, уларнинг маҳсулдорлиги камаяпти: яйловларни яхшилаш ишлари ёмон аҳволда.

Мутахассисларнинг фикрига қараганда, биринчи навбатда яйловларнинг озуқа маҳсулдорлигини ошириш, қўйлар сонини ем-хашак базасига мувофиқлаштириш зарур, бу эса яйлов оборотини ташкил этиш ва фитомелиорация ишларини мунтазам ўтказиш имконини беради. Бироқ, республика ҳукуматининг бу масала юзасидан 1978 йилда қабул қилган қарори мутлақо бажарилмаяпти. Шу муносабат билан ўртоқ Х. Искановнинг иш услуби тўғрисида яна гапиришга тўғри келади. У пленумда қатнашаяпти ва тегишли хулоса чиқариб олади, деб ўйлайман. Биз ҳар бир конкрет соҳа учун, чорвачилик мутахассислари ва раҳбарларга нисбатан талабчанликни кескин даражада оширишимиз, уларнинг меҳнатига ҳақ тўлашни пировард натижага боғлиқ қилиб қўйишимиз ва эгаллаб турган лавозими учун эмас, балки етиштирилган маҳсулот учун ҳақ тўлашимиз керак. Бутун тармоқ хўжалик ҳисоби, оила ва ижара пудратига ўтказилганидан кейингина буни таъминлаш мумкин бўлади.

Пленум арафаси кунларида биз кўпгина ижарачилар, пудрат асосида ишлаётган бригадалар, звенолар, коллектив пудрат раҳбарлари билан суҳбатлашдик. Улар анчагина мароқли ишларни қилмоқдалар. Юзтадан тортиб 600 тагача чўчқани бўрдоқига боқмоқдалар, уларни дурустгина семиртирмоқдалар, шунга ишончимиз комил бўлдики, ҳамма ерда янгича ишлаш, меҳнатни ташкил этишнинг илғор формаларини жорий қилиш мумкин.

Яна бир жуда муҳим соҳа — **қоракўлчиликдир.** Давлат агросаноат комитети билан ВАСХНИЛ Ўрта Осиё бўлими қоракўлчилик хўжаликларини бошқаришни такомиллаштириш ва уларни янада ривожлантириш юзасидан таклифларни эътибор билан ишлаб чиқишлари керак, деб ўйлайман. Озиқ-овқат маҳсулотларини етиштиришни кўпатириш учун **саноат корхоналари ва ташкилотларининг ёрдамчи қишлоқ хўжалиги** имкониятларидан тўлароқ фойдаланиш керак. Биз Марказий Комитет ва ҳукуматда мазкур масалаларни бир неча бор кўриб чиққан эдик. Ҳозир иш силжиган кўринади. Ер участкалари, техника, сув ажратилмоқда, ижобий мисоллар ҳам бор. Масалан, Наманган область Учқўрғон ёғ-экстракция заводи (директори ўртоқ Умаров, секретарь ўртоқ Ҳ. Набижонов) ёрдамчи хўжалиги ҳар бир ишчи ҳисобига 60 килограмм гўшт ва 92 килограмм сут етиштирди. Қўнғиротда (А. М. Сергеев, Д. Искандаров ўртоқлар) 1988 йилнинг биринчи ярмида ҳар бир ходими ҳисобига 136 килограмм гўшт ва 102 килограмм сут етиштирилди. Айни вақтда деярли кўпчилик областларда бу масала билан чинакамига шуғулланмаяптилар. Тузилган ёрдамчи хўжаликлардан одатда ёмон фойдаланилмоқда, мазкур хўжаликларда ҳар бир ишловчига 3—4 килограммдан гўшт, 5—6 литрдан сут тайёрланмоқда. Бунга йўл қўйиб бўладими, ахир? Биз дурустгина суғориладиган ерларни, яхши техникани ажратиб бермоқдамиз, наҳотки хўжаликларнинг раҳбарлари ишни йўлга қўйишга қодир бўлмасалар? Бу борада ишга масъулият билан муносабатда бўлиш етишмаяпти.

Колхозчилар, совхоз ишчиларининг шахсий ёрдамчи хўжаликлари бизнинг ғоят муҳим резервимиздир. Чорвачилик маҳсулотларининг қарийб ярми, мева-сабзавотнинг 40 процентдан кўпроғи ана шулар ҳиссасига тўғри келади. Бу бизнинг катта резервимиздир, бинобарин, бу соҳа билан дурустроқ шуғулланиш лозим.

Маҳсулотнинг ортиқча қисмини сотишда аҳолига мумкин қадар кўпроқ қулайлик яратиш мақсадида автоном республика Министрлар Совети ва область ижроия комитетлари Давлат агросаноат комитети ва унинг жойлардаги органлари Ўзбекбирлашув (ўртоқ Маҳмудов) ҳозирги беш йилликнинг охирига қадар барча аҳоли пунктларида доимий ишлайдиган ва мавсумий, кўчма ҳарид — қабул пунктлари, шахсий хўжаликларни юритиш учун зарур бўлган кўп талаб қилинаётган саноат товарларини сотадиган магазинларнинг кенг тармоғини ташкил этишлари зарур.

Ҳамма ерда шундай қилиш керак. Биз бундан икки йил муқаддам Нукусда ўртоқ К. С. Саликов билан биргаликда шу ишнинг уюштирилиши билан танишган эдик, бу яхши самара бермоқда. Нега энди бошқа ерларда ҳам худди шундай қилиш мумкин эмас?

Мева, резавор мева, узум ва сабзавот етиштиришни кўпайтиришда боғдорчилик-полизчилик ширкатларининг роли анча оширилиши лозим. Бунинг учун кенг йўл очилган, барча таъқиқловчи инструкциялар бекор қилинган. Бунинг учун маънавий ва моддий рағбатлантириш омиллари бор. Республика ҳукумати янги боғдорчилик, узумчилик ширкатлари ташкил этиш учун қарийб 8,5 минг гектар ер ажратди. Аммо уларни амалда расмийлаштириш кечикиб кетди, ҳозирча 5 минг гектар ер ажратилди. Иш нега суст бормоқда? Бу ахир, шунчаки истак ва тавсиягина эмас. Бу хусусда КПСС Марказий Комитети ва СССР ҳукуматининг қарори бор, уни сўзсиз бажариш керак.

Пленум олдидан иши жиддий муҳокама қилинган яна бир тармоқ бор. Ер-сув ресурслари бўлган республикамизда балиқ хўжалигини ривожлантириш учун жуда катта имконият бор.

Аммо республикамизнинг кўпгина областларида ҳовузларнинг маҳсулдорлиги гектаридан 7—15 центнердан ошаётгани йўқ. Бу ниҳоятда паст кўрсаткичлардир.

Ана шу тармоқ раҳбари ўртоқ Х. Г. Тен лоқайдлик ва хотиржамликка берилмоқда. Бундан бир ярим ой муқаддам биз Марказий Комитетда у билан суҳбатлашганимизда, ўртоқ Тен қўшни республикаларга нисбатан тармоғимиздаги кўрсаткичлар икки баравар юқорилигини айтди. Биринчидан аҳвол бунчалик эмас, ҳатто шундай бўлганида ҳам, бу кимга мақбул бўлар эди? Шу хусусда ҳозир кўп нозарур ва нотўғри мулоҳазалар айтилмоқда, ҳатто маҳаллий аҳоли балиқ ейишни истамайди ҳам демоқдалар, бу бемаъниликдир, бошқа бирон ибора бу ўринда лойиқ эмас.

Ўртоқ Тен, тармоқдаги бундай аҳволга биз ортиқча тоқат қила олмаймиз. Ўзбекистон ССР Министрлар Совети 1987 йилда балиқ хўжалигини ривожлантириш ҳамда балиқ ва балиқ маҳсулотлари билан савдо қилишни ташкил этишни такомиллаштириш масалаларини махсус кўриб чиқди, лекин шундан кейин ҳам аҳвол ўзгармади. Ишнинг бундай ташкил этилганлиги учун айбдорлардан қатъий сўрайдиган пайт келди.

Ҳозир қишлоқ хўжалигида коллектив пудратининг ўрни ва роли тўғрисида гапириб ўтиришга ҳожат бўлмаса керак. Партиянинг бу хусусдаги йўл-йўриқларини ҳаммангиз яхши биласиз, бунга ишончим комил, лекин очиғини айтганда, республикамизда бу иш баъзи жойларда очиқдан-очиқ саботаж қилинмоқда. Шу жиҳатдан Паркент районидаги «Бўстон» совхозида яшовчи оддий деҳқон ўртоқ Ражаматовнинг Марказий Комитетга ёзган хати диққатга сазовордир. У кооперативлар тузиш, ерни ижарага бериш тўғрисида мулоҳаза юритиб, қайта қуришга кимлар қарши чиқаётганлигини конкерт кўрсатиб берган, у бундай кишиларни хўжалик раҳбарлари ва мутахассислари, бригадирлар сиймосида кўради. У хўжаликда оддий, лекин обрўли кишилардан кенгаш тузиб, кимга қанча ерни ижарага ишониб топшириш мумкинлигини аниқлаш ҳуқуқини ана шу кенгашга беришни таклиф қилади. Кенгаш аъзолари ижарачиларнинг ишини контрол қилиб бориши ва бу ҳақда одамларни мунтазам хабардор қилиб туриши керак. Бундай хатлар кўп келмоқда. Улар воқеликни акс эттираяпти, партия комитетларини ҳаракат қилишга даъват этяпти. Бу жўн иш эмас, унга ижодий, шу билан бирга қатъий ёндашиш лозим, чунки у ишнинг муваффақиятини ҳал қилади. Ҳозир семинар ўтказиш мавриди бўлмаса ҳам, шуни айтиб ўтишни истар эдикки, пахтачиликда ва ем-хашак етиштиришда 100—150 гектар пахтазор ва бедазор ажратиб берилган бригада ижара коллективлари тузилмоқда. Бу эса алмашлаб экишга зид эмас ва яхши самара бермоқда. Сабзавотчилик, боғдорчилик, узумчилик, сут ва гўшт чорвачилигида, озиқ-овқат кичик комплексининг бошқа тармоқларида узоқ муддатли ижара, оила пудрати ривожлантирилиши керак.

Ўрта Осиё қишлоқ хўжалиги экономикаси илмий-тадқиқот институти ўтказган тадқиқотлар ишлаб чиқаришни ташкил этишнинг оила ва ижара формалари секинлик билан оммалашаётганлиги ва яхши самара бермаётганлигининг ҳақиқий сабаблари — уларга энг ёмон ерларнинг ажратилаётганлиги, ижарачи бўлинмаларига ресурслар ўз вақтида етказиб берилмаётганлиги, меҳнатга ҳақ тўлашда шартнома мажбуриятларининг бузилаётганлиги, ижарачиларни колхоз лар ва совхозларнинг бошқа бўлинмаларидаги ишларга жалб этилаётганлигидир. Шундай ҳоллар содир бўлиб турибди.

Шу сабабли Давлат агросаноат комитети, партия ва совет органлари пудрат ва ижарани жорий этиш чоғида пудратчи бўлинмалар билан хўжаликлар ўртасида тўғри иқтисодий муносабатлар ишлаб чиқилишига, меҳнатга тўланадиган ҳақ даражасини белгилашга алоҳида эътибор беришлари зарур. Иқтисодий воситалар содда ва барча колхозчилар ҳамда ишчиларга тушунарли бўлиши, улар меҳнатга ҳақ тўлаш ишнинг пировард натижаларига боғлиқ эканлиги тўғрисида аниқ тасаввурга эга бўлишлари жуда муҳимдир.

Қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришини янада ривожлантириш юзасидан кенг миқёсли чора-тадбирларни амалга ошириш билан бир қаторда **етиштирилган маҳсулотдан оқилона фойдаланиш, уни сақлаш ва қайта ишлаш** озиқ-овқат ресурсларини тўлдиришнинг энг муҳим манбаидир. Шуни рўйи-рост айтиш керакки, биз бу муаммолар билан деярли шуғулландик. Эндигина омборлар, маҳсулотни қайта ишлаш цехлари қуришга киришмоқдамиз. Ҳозир бу тармоқнинг ишлаб чиқариш қувватлари 1,5 миллион тонна гача мева-сабзавот маҳсулотлари ва узумни 1 миллион тоннадан кўпроқ сутни, 500 минг тонна чорва моли ва паррандани (тирик вазнда) қайта ишлашга, салкам 200 минг тонна кондитер маҳсулоти ва 550 минг тонна ўсимлик ёғи ишлаб чиқаришга имконият беради. Ун, ёрма, макарон маҳсулотлари ва аралаш озуқа ишлаб чиқариш юзасидан каттагина қувватлар ҳам барпо этилган.

Республикамиз табиатининг ўзи йилига 200 кундан кўпроқ вақт давомида ёки мамлакатимизнинг бошқа регионларига нисбатан 25—30 процент кўпроқ вақт ичида қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштириш ва қайта ишлаш учун қулай шароит яратади. Бунинг устига сабзавотнинг айрим турларидан ана шу даврда икки-уч ҳосил олиш мумкин. Аммо шундай бўлдики, узоқ вақт давомида ана шу афзалликлардан фойдаланилмади, халқ хўжалик комплексининг энг муҳим тармоғи эса ривожланишда орқада қолиб кетди. Ҳозир қайта ишловчи саноатнинг мева ва сабзавотга бўлган эҳтиёжи фақат 60 процент, бодринг, бақлажон, қалампир, патиссон ва бошқа сабзавот маҳсулотларига эҳтиёжи атиги 5—6 процент қондирилмоқда.

Шу билан бир вақтда қайта ишловчи саноатдан фойдаланиш самарадорлиги, айниқса ишлаб чиқарилаётган маҳсулотнинг тури ва сифати ҳозирги талабларга ва меҳнаткашларнинг ўсиб бораётган эҳтиёжларига мос келмаслигини тан олиш керак. Масалан, консерва саноатини олиб кўрайлик. Бу саноат асосан томат (деярли 60 процент) ишлаб чиқаришга ихтисослаштирилган. Бунинг устига томат пастаси катта идишларда ишлаб чиқарилади. Бу тармоқ қувватларининг учдан бир қисмидан кўпроғи узумдан маҳсулот ишлаб чиқаришга мўлжалланган бўлиб, асосан, узум шарбати тайёрлайди. Аҳоли кўп талаб қилаётган натурал консервалар, повидло, жем, қиём, компотлар эса йилига жон бошига 1,5 банкадан ишлаб чиқарилмоқда. Айниқса, болалар учун маҳсулот ишлаб чиқаришнинг аҳволи қониқарли эмас.

Бу ишда хўжасизлик шу даражага бориб етдики, карам, помидор, бодринг, тарвуз тузлаш билан на Давлат агросаноат комитети, на матлубот кооперацияси, на давлат савдо корхоналари шуғулланмоқда. Ҳолбуки, совуқ тушиши билан сабзавотни йиғиштириб олиш тўхтатилиши ҳеч кимга сир эмас. Совуқ тушгандан кейин ҳосилнинг қолган қисми далада ҳайдаб юборилади, базаларда ва савдо тармоқларида товар қиёфасини йўқотган маҳсулот кўп миқдорда ҳисобдан чиқариб юборилади, жуда бўлмаса молларга берилади.

Шуни ҳам таъкидлаш кераккки, консерва саноати бир томонлама ривожланмоқда. Асосий ишлаб чиқариш қувватлари билан тайёрлаш базаси ўртасидаги катта номутаносиблик сақланиб қолмоқда. Умуман ишлаб чиқаришда ярим фабрикатларни тайёрлаш республика аҳолиси эҳтиёжининг кўпи билан 15—20 процентини ташкил этади. Бунинг маъноси шуки, ана шу камчилик бартараф этилса, консервачилар мавжуд қувватларда консерва ишлаб чиқаришни бир ярим баравар кўпайтиришлари, мавсумийликни тугатиб, тармоқ ходимларига бутун йил давомида барқарор иш ҳақига эга бўлиш имкониятини беришлари мумкин бўлур эди. Энг муҳими, биз маҳсулотнинг кўплаб нобуд бўлишидан қутилган бўлардик, ҳозир ёзда мавсум, айниқса, қизиган пайтда консерва заводлари дарвозаси олдида қайта ишлаш учун қабул қилиб олишни кутиш чоғида жуда кўп маҳсулот нобуд бўлиб кетмоқда.

Бу тармоққа таааллуқли яна бир кичикроқ масала. Республика қишлоқ хўжалик комплексининг структурасини ва уни ривожлантириш йўналишини ҳисобга олиб, консерва заводларини жойлаштириш принципини жиддий равишда қайта кўриб чиқиш, улкан корхоналар қуриш практикасидан қатъий воз кечиш керак бўлади. Шу жиҳатдан қараганда Андижон ва Хоразм областлари тажрибасини оммалаштирса арзийди. Бугунги пленумдан кейин биз бевосита хўжаликларнинг ўзида ҳосилни қайта ишлаб берадиган кичик заводлар қуриш йўлига дадил ўтган Тошкент областидаги бир қанча хўжалик корхоналари ишини кўздан кечирмоқчимиз. Бу ерда дадиллик билан кичикроқ заводлар қуришга киришдилар, бу корхоналар бевосита хўжаликларнинг ўзида ҳосилни қайта ишлаб бера оладилар.

Наҳотки ана шундай чоғроқ линияларни ҳар бир хўжаликда қуриш мумкин бўлмаса. Мумкин, албатта, бунинг учун республиканинг ўзида ва зарур ускунани ишлаб чиқаришни ташкил этиш керак. Қишлоқ хўжалик машинасозлигининг жуда катта қувватларидан худди ана шу йўналишда фойдаланишлари керак.

Бу борада озиқ-овқат саноати тармоқлари катта ўрин тутадилар. Ҳозир салатбоп ўсимлик ёғи, майонез энг камчил маҳсулот бўлиб қолди, истеъмол қилинаётган маргариннинг ярмига яқини мамлакатнинг бошқа регионларидан келтирилмоқда. Мисол учун, салатбоп ёғни харидорлар кўп талаб қилмоқдалар, уни ишлаб чиқариш технологияси ҳам унча мураккаб эмас. Бироқ, ўн йилдан кўпроқ вақтдан буён унинг салмоғи бир хил даражада турибди, эҳтиёжнинг 10 проценти миқдорида салатбоп ёғ ишлаб чиқарилмоқда. Шу вақт ичида ана шу оддий муаммони ҳал қилишга ҳеч ким уриниб ҳам кўрмади.

Маргарин ишлаб чиқаришни кўпайтириш масаласи йигирма йилдан кўпроқ вақтдан буён ҳал қилинмаяпти. Ёки майонез ишлаб чиқаришни олиб кўрайлик. Республикамизда аҳоли жон бошига мамлакатдагига нисбатан ўн баравар кам майонез ишлаб чиқарилади ва у фақат Тошкент шаҳридагина сотилмоқда. Ҳолбуки, биз майонез ишлаб чиқариш учун хом ашё билан тўла таъминланганмиз. 1995 йилга бориб бу маҳсулотни ишлаб чиқаришни икки баравар кўпайтиришни ва шу билан майонез истеъмол қилишни атиги 250 граммга етказишни режалаштираётган Давлат агросаноат комитетининг таклифлари ҳам жиддий эмас.

Республикага кондитер маҳсулотлари кўп миқдорда ташиб келтирилаётганлиги учун Ўзбекистон бир неча бор ва адолатли танқид қилинган эди. Давлат агросаноат комитети, Дон маҳсулотлари министрлиги, Ўзбекбирлашув, Маҳаллий саноат министрлиги, Савдо министрлиги раҳбарлари ва Министрлар Совети бу масала билан батафсил шуғулланишлари лозим, деб ўйлайман. Мамлакатда камида минг хил кондитер маҳсулотлари ишлаб чиқарилаётган бир вақтда республикамизда 300 хилга яқин ана шундай маҳсулот ишлаб чиқарилмоқда. Очиқ-ойдин айтадиган бўлсак, ҳозир бу борада бизда ишлаб чиқилган программадан бўлак ҳеч нарса йўқ, ҳақиқий талаб ҳам, ташкилотчилик иши ҳам, қуйи ташкилотларга талабчанлик ҳам йўқ. Шахсан ўртоқ Қосимхўжаев, шунингдек Озиқ-овқат саноати институтининг раҳбарлари (директори ўртоқ Саломов) бундан жиддий хулосалар чиқариб олишлари керак.

Бир қанча шаҳарлар ва район марказларида одамларнинг бир стакан газли, минерал сув ёки мева шарбати, морс ёки квас ичиш истаги аслида бутун йил давомида ҳал қилиш қийин бўлган муаммога айлантирилмоқда. Бу тасодифий эмас. Бешта областда чанқов босди ичимликлар умуман ишлаб чиқарилмайди. Аҳоли жон бошига уларни истеъмол қилиш жиҳатидан республикамиз мамлакатда энг охирги ўринлардан биридадир. Биргина Ўзбекистон ССР Давлат агросаноат комитети корхоналари беш йилликнинг икки йили топшириғига нисбатан 3,8 миллион декалитр алкоголсиз ичимликлар ва 16 миллион шиша минерал сувни кам ишлаб чиқарди. Ҳисоботларда алкоголсиз маҳсулотларнинг 41 номи кўрсатилади, бироқ магазинларда салқин вақтларда бундай ичимликларнинг икки—уч хили бўлади, ёзда эса ҳеч қандай хили топилмайди. Шишаларга қуйиб чиқариладиган маҳсулотлар жуда кам. Бу муаммони ҳал этишга нима тўсқинлик қилмоқда? Фақат

(Давоми учинчи бетда).

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг XI пленуми

КПСС XIX БУТУНИТТИФОҚ КОНФЕРЕНЦИЯСИ ҚАРОРЛАРИ АСОСИДА АҲОЛИНИ ОЗИҚ-ОВҚАТ МАҲСУЛОТЛАРИ БИЛАН ТАЪМИНЛАШНИ ЯХШИЛАШ СОҲАСИДА РЕСПУБЛИКА ПАРТИЯ, СОВЕТ ВА ХЎЖАЛИК ОРГАНЛАРИНИНГ КЕЧИКТИРИБ БЎЛМАЙДИГАН ВАЗИФАЛАРИ ТЎҒРИСИДА

(Давоми. Боши иккинчи бетда).

иккинчи ва учинчи сменаларда ичимликлар ва сувни шишаларга қуйиш ҳисобига ишлаб чиқариш ҳажмини икки баравар кўпайтириш мумкин. Бироқ республикага ҳар йили бошқа регионлардан ва чет эллардан 500 тоннагача концентрациялашган мева шарбатлари ва қиёмлари келтирилмоқда, бу эса корхоналар эҳтиёжининг 85 процентини ташкил этади. Ҳолбуки Давлат агросаноат комитети бу маҳсулотларни республиканинг ўзида сифатли ишлаб чиқариш учун ҳамма имкониятларга эга.

Гўшт ва сут маҳсулотларини қайта ишлаш ўткир ва қийин масалалардан бири бўлиб қолмоқда. Республикада гўшт ва сут етиштиришни узлуксиз кўпайтиришгина эмас, бу маҳсулотларни пухта қайта ишлашни ташкил этиш, тайёр маҳсулот чиқаришни кўпайтириш ҳам муаммо бўлиб турибди. Чорвачилик маҳсулотларини қабул қилиб олиш, ташиш ва қайта ишлашнинг таркиб топган тартиби уни тўла сақлаш ва ундан самарали фойдаланишни таъминламайди. Ҳар тўрт хўжаликнинг биттасигина сутни совитилган ҳолатда қайта ишлашга юбормоқда, мавжуд совитиш қурилмаларининг кўпи ишламаяпти. Шу йилнинг биринчи ярмида Навоий, Самарқанд ва Тошкент областларидаги хўжаликлардан қабул қилиб олинган сутнинг 20 процентдан кўпроғи бенав бўлиб чиқди. Нукус, Олмалиқ, Бухоро сут заводларида ишлаб чиқариш технологияси муттасил бузилиши оқибатида текширилган маҳсулот миқдорининг 50—60 проценти брак қилинмоқда.

Гўшт-сут саноати корхоналарида тартиб ўрнатиш, нобудгарчилик ва ўғирликларга қарши қатъий кураш, ресурслар тежаладиган технологияларни, маҳсулот чиқишининг илмий жиҳатдан асосланган нормаларини кенг кўламда жорий этиш гўшт ва сут маҳсулотларини кўпайтиришнинг белгиловчи омиллари бўлиб қолиши керак. Яқин 2—3 йил ичида ёғи кам ва ёғсиз сут маҳсулоти, иккинчи категориядаги ёрдамчи маҳсулотлар (калла-поча, ичак-чавоқ), оқсилли моддалар ва бошқа қўшимчалардан фойдаланиб гўшт маҳсулотлари ишлаб чиқаришни икки баравар кўпайтириш, озиқ-овқат маҳсулотлари сифатида сут зардоби (ёғи олинган сут) ҳамда зардобнинг камида 80 процентидан фойдаланиш керак. Бунинг учун ҳам имкониятлар бор.

Қайта ишлаш тармоқлари моддий базасини ривожлантиришдаги ишларнинг қониқарсиз аҳволи ана шу муаммолар бутун комплекснинг ҳал этилиши йўлида жиддий ғов бўлиб турибди. Чорва, пахта чигитини қайта ишлаш, қаймоғи олинмаган сут маҳсулоти, ёрма ва омихта ем ишлаб чиқариш қувватларини ишга солишга доир беш йилликнинг икки йили топшириғи барбод этилмоқда. Ҳам буюртмачи, ҳам пудратчи вазифасини ўтаётган Ўзбекистон ССР Давлат агросаноат комитети 1987 йилда Беруний шаҳридаги қушхона қурилишини барбод этди, бу объектда планда кўзда тутилган 560 минг сўмнинг 1 сўми ҳам ўзлаштирилмади. Каттақўрғон шаҳрида болаларбоп консерва ишлаб чиқариш заводи (пудратчи— Ўзбекистон ССР Қурилиш министрлиги) тўрт йилдан буён қурилмоқда, мазкур корхона 1987 йилдаёқ ишга туширилиши лозим эди. «Узагропромстрой», бошқа қурилиш министрликлари ва идоралари, лойиҳа ташкилотларининг раҳбарлари озиқ-овқат тармоқларини ривожланишига ўз муносабатларини тубдан ўзгартиришлари, КПСС Марказий Комитетининг агросаноат комплекси объектларини энг муҳим қурилишлар, деб қараш лозимлиги тўғрисидаги талабларининг бажарилишини таъминлашлари лозим. Шундай қилинса, биз Озиқ-овқат программасини ҳеч қачон ҳал қила олмаймиз.

Озиқ-овқат товарлари ишлаб чиқаришда матлубот кооперациясининг имкониятларидан ниҳоятда ёмон фойдаланилаётганлиги хусусида ҳам тўхтаб ўтиш жоиз бўлади. Ўзбекбирлашув правлениеси ва унинг раиси ўртоқ А. М. Маҳмудов суст ишламоқдалар. Уларда қайта қуриш сира сезилмаяпти. Келажакда ҳам аҳвол ўзгарадиганга ўхшамайди. Бугун пленумда ишнинг ана шу участкасидан ниҳоятда қониқмаётганлигимизни айтмоқчиман. Ўзингиз бир мулоҳаза юритиб кўринг, агар аҳоли жон бошига ҳисоблаб чиқадиган бўлсак, Ўзбекбирлашув системасида мева-сабзавот консервалари ва алкоголсиз ичимликлар умуман Центросоюздагига қараганда икки баравар кам ишлаб чиқарилмоқда. Кўпчилик озиқ-овқат товарлари давлат стандарти талабларига мос эмас, уларни савдо ташкилотлари брак қилмоқда. Колбаса маҳсулотлари сифати хусусида жуда кўп эътирозлар айтилмоқда. Шу йил Навоий, Бўстонлиқ, Қува район матлубот союзларининг колбаса цехларида текшириш ўтказилганида маҳсулотнинг ҳаммаси брак қилинди. Аҳолини озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлашга ана шундай муносабат билан бундан буён муроса қилиб бўлмайди.

Эндиликда республикамизда ҳам қанд-шакар муаммоси пайдо бўлди. Ҳозир тафсилотлар ҳақида гапириш ўринсиздир. Бугун Давлат план комитетига, Савдо министрлигига, Ўзбекбирлашувга ва шахсан Искандаров, Литвиненко ва Маҳмудов ўртоқларга шу масалани пухта ўрганиш ҳам конкрет таклифлар киритишни топширсак тўғрироқ бўлади шундагина биз республика аҳолисига бамаъни жавоб қайтарган ва ҳар хил миш-мишларга барҳам берган бўламиз.

Нон ва нон-булка маҳсулотларининг сифати ва турлари ҳақида меҳнаткашлар кўпгина адолатли эътирозлар айтмоқдалар. Корхоналарни реконструкция қилиш ва техникавий қайта жиҳозлаш суст бормоқда, нон маҳсулотларини сотишдаги камчиликларга барҳам берилмаган. Маҳаллий Советларнинг ижроия комитетлари, республика Дон маҳсулотлари министрлиги, Ўзбекбирлашув нон заводларини қайта жиҳозлашни жадаллаштиришлари, ёпилаётган нон маҳсулотлари турини 15—20 тага етказишлари, ҳамма жойда нон ташиш ва нон савдосининг прогрессив усулларини жорий этишлари керак.

Ўртоқлар! Республикамиз ўртага қўйган таклифларга кўра, агросаноат комплексининг қайта ишловчи тармоқлари равнақи учун ўн учинчи беш йилликда ҳозирги беш йилликдагига нисбатан 1,7 баравар кўп капитал маблағлар ажратиш назарда тутилмоқда. Асосан реконструкциялаш ва ускуналарни модернизация қилиш эвазига мева-сабзавот консервалари, гўшт ва нон маҳсулотлари ишлаб чиқариш қувватлари 1,4 баравар, қаймоғи олинмаган сут маҳсулотлари ишлаб чиқариш қувватлари 1,7 баравар, кондитер маҳсулотлари тайёрлаш қарийб икки баравар кўпайтирилади. Республика учун янгилик бўлган пектин, музлатилган картошка маҳсулотлари ва қуруқ нонушта ишлаб чиқаришни ташкил этиш мўлжалланмоқда. Айни вақтда қайта ишлаш тармоқларининг янги корхоналари асосан қишлоқ хўжалик ва чорвачилик маҳсулотлари етиштириладиган зонада жойлаштирилади. Умуман озиқ-овқат саноатида маҳсулотнинг ўсиши ҳозирги беш йилликдаги 370 миллион сўмлик ўрнига 1,8 миллиард сўмликка етади. Шундай қилиб, агросаноат комплексининг саноат тармоқларида озиқ-овқат маҳсулотлари ишлаб чиқаришнинг ҳажми қарийб 6,9 миллиард сўмликка етказилади, ёки 1, 4 мартадан кўпроқ ортади.

Ўртоқлар! Ҳаёт кўп марта тасдиқлаганидек, агар совет кишиси тўғрисида кун сайин ғамхўрлик қилинса, унинг меҳнат қилиши ва турмуши учун нормал шароит яратилса, у ҳар қандай вазифаларни бажаришга қодирдир. Шунинг учун ҳам Озиқ-овқат программасининг муваффақиятли бажарилиши партия, совет ва хўжалик органларидан **қишлоқни социал жиҳатдан қайта қуриш**, қишлоқ меҳнаткашларига маиший хизмат ва савдо хизмати кўрсатишни тубдан яхшилаш билан боғлиқ бўлган масалаларнинг ниҳоятда мураккаб комплексини албатта ҳал этишни талаб қилади.

Кўпгина агросаноат комитетлари, маҳаллий Советларнинг ижроия комитетлари, колхозлар ва совхозларнинг раҳбарлари ана шу ниҳоятда ўткир социал муаммонинг сиёсий моҳиятини тушунмаяптилар, партия комитетлари эса бу билан муроса қилмоқдалар.

Яқинда КПСС Марказий Комитетининг секретариатида бошқа республикалар қатори ўртоқ Ғ. Ҳ. Қодировнинг ҳам агросаноат комплекси объектлари қурилишини устин даражадаги қурилиш, деб қараш тўғрисидаги партия йўл-йўриқларини бажаришда коммунист раҳбарлар интизомсизлик қилаётганликлари тўғрисидаги ҳисоботи кўриб чиқилди. Ана шу масаланинг Марказий Комитетда муҳокамага қўйилиши, республика Министрлар Совети Раисининг ҳисоботи қишлоқда қурилишни кучайтириш, мураккаб социал муаммоларни тезроқ ҳал этиш учун аниқ чора-тадбирлар кўришни таъминлашга даъват этилган.

Ҳар биримиз қишлоқ қурилишига ўз муносабатимизни тубдан ўзгартиришимиз, қишлоқ аҳолисига маданий, савдо, маиший ва медицина хизмати кўрсатишни яхшилашнинг қўшимча имкониятларини топишимиз керак. Шу мақсадларда колхозлар ва совхозлар маблағларини, меҳнаткашларнинг шахсий маблағларини активроқ жалб этиш, кооператив қурилишни ва объектларни хўжалик усулида бунёд этишни ривожлантириш керак.

Партия комитетлари, халқ депутатлари маҳаллий Советларининг ижроия комитетлари, давлат агросаноат органлари бу масалаларни алоҳида назорат остига олишлари даркор.

Савдо ва аҳолига хизмат кўрсатиш социал соҳанинг муҳим йўналишидир. Мутахассисларнинг ҳисоб-китобига қараганда, харид учун ва хизматдан баҳраманд бўлиш учун республика аҳолиси беҳуда сарфлаётган вақт саноатдаги меҳнат ресурсларининг йиллик сарфига баробардир. Нохуш манзара кўз ўнгимизда намоён бўлмоқда. Миллионлаб одамлар станоклар ва машиналар олдида ишлаб, тер тўкадилар ва худди шунча одам навбат кутиб туради. Навбат кутишга қарши умумхалқ юришини эълон қилиш учун ана шу фактнинг ўзи кифоядир. Ҳозирча эса савдонинг айрим раҳбарлари савдо залидаги тартибсизлик ва навбат кутиш самарали ишни намойиш этади, деб ҳисобламоқдалар. Ахир кўпинча узундан-узоқ навбат бирон-бир тақчиллик аломати эмас, балки савдо шохобчалари айрим раҳбарларининг пухта ўйланмаган, баъзан эса атайлаб қилаётган ҳатти-ҳаракатлари оқибатидир.

Ҳозир республикадаги озиқ-овқат маҳсулотлари билан савдо қилаётган магазинларнинг юздан биттасигина икки сменада ишламоқда, жами магазинларнинг ярмидан кўпроғи якшанба кунлари дам олмоқда, фақат бармоқ билан санаса арзигулик дўконларгина узлуксиз иш ҳафтаси графиги бўйича ишламоқда.

Қишлоқ хўжалик маҳсулотини етиштириш учун нечоғлик қатъият билан ҳаракат қилаётган бўлсак, савдони соғломлаштириш учун ҳам худди ана шундай қатъият билан курашишимиз зарур. Бу соҳада салбий ҳодисалар ниҳоятда илдиз отиб кетди. Масалан, савдода етарли бўлган маҳсулот турлари билан савдо қилишдаги узилишларни нима билан изоҳлаш мумкин? Яқинда Тошкентнинг Киров райони озиқ-овқат савдоси идорасига қарашли 33-магазинни текширишган эди. Бу дўконда гуруч, сарёғ ва ўсимлик ёғи, ва сут маҳсулотлари, тухум, ун, туз, кондитер маҳсулотлари, Тошкент минерал суви йўқ экан. Маҳсулот тури минимумига кўра, ана шу маҳсулотларнинг ҳаммаси савдода бўлиши шарт эди. Ҳозир шунга ишончим комилки, бу ерда ана шу маҳсулотларнинг ҳаммаси бор, келинг, ниҳоят, биргаликда, баҳамжиҳатлик билан ана шу масъулиятсизликка барҳам берайлик. Қадоқланган маҳсулотнинг йўқлиги қониқарсиз савдо ва навбат пайдо бўлишининг сабабларидан биридир. Саноат, республика Давлат агросаноат комитетининг бўлинмалари ана шу масалани ҳал этишдан ўзларини четга олдилар ва савдога ҳамма нарсани аралаш-қуралаш қилиб олиб келмоқдалар. Агар ишлаб чиқарилаётган ва савдога етказиб берилаётган озиқ-овқат маҳсулотларини юз фоиз деб оладиган бўлсак, шундан майда қадоқланган ва ўралган маҳсулот уларни умуман ишлаб чиқариш ҳажмининг 30 процентидан сал кўпроғини ташкил этмоқда. Таққослаб кўриш учун шуни айтмоқчиманки, Белоруссия, Украина ва бошқа бир қанча республикаларда қадоқлаб чиқарилган маҳсулотлар салмоғи биздагига нисбатан икки-уч баробар кўпдир. Айни вақтда Тошкентдаги «Ўртоқ» кондитер фабрикасида қадоқлаб чиқарилаётган маҳсулот ишлаб чиқариш умумий ҳажмининг 10—15 процентидан камроғини ташкил этмоқда, қадоқланган маҳсулотга талаб эса камида 45 процент атрофидадир. Тошкентдаги ёғ-мой комбинати шартномада назарда тутилган 80 процент ўрнига маргарин маҳсулотининг 30 процентдан сал камроғини қадоқлаб чиқармоқда. «Узптицепром» хўжаликлари парранда гўштини ўраб, тухумларни эса коробкага солиб етказиб бермаяпти. Ўзбекистон ССР Давлат агросаноат комитети кондитер маҳсулотларнинг атиги 15 процентини қадоқлаб етказиб бермоқда.

Савдонинг моддий-техника базасини ривожлантириш муаммосини алоҳида муҳокама қилса арзийди. КПСС Марказий Комитетининг 1988 йил июль Пленумида ҳар хил идораларнинг баҳридан кечиш, уларнинг сонини камайтириш, биноларни савдо ва маиший хизмат корхоналарига ўтказиш зарурлиги таъкидланган эди. Аммо бу ишнинг бир жиҳатидир. Унинг иккинчи жиҳати ҳам бор. Ана шу мақсадларга ажратилган маблағлар белгиланган муддатда ва тўла ҳажмда ўзлаштирилиши керак. Аммо маҳаллий Советларнинг ижроия комитетлари уй-жой қурилишига ажратилаётган капитал маблағларнинг 5 процентини савдони ривожлантиришга ажратиш ўрнига бу мақсадга 2 процентдан камроғини бермоқдалар. Навоий, Қашқадарё, Сурхондарё, Жиззах, Сирдарё областларида ва Қорақалпоғистон АССРда эса бундай маблағлар назарда тутилганидан 10—15 баробар кам ажратмоқдалар. Айни мана шу биргина манба ҳисобига давлат савдоси шохобчалари сўнгги икки йил мобайнида 2,5 минг одамга хизмат кўрсатадиган умумий овқатланиш корхоналарини, 75 минг квадрат метрдан кўпроқ савдо майдонини кам олдилар.

Савдо корхоналари биноларини бошқа шунга тенг келадиган объектларни бермасдан олиб қўйишдек яроқсиз практика давом этмоқда. Ваҳоланки, республика аҳолисининг савдо майдонлари билан таъминланганлиги нормативнинг 70 процентини, омбор бинолари билан таъминланганлик эса 50 процентини, мол сақланадиган жойлар билан таъминланганлик эса бор-йўғи 41,7 процентни ташкил этади.

Барча қайта ишловчи тармоқлар ва савдода социалистик мулкни ўғирлаш давом этаётганлиги Озиқ-овқат программасини бажаришга жиддий путур етказмоқда. Ўзбекистон ССР Ички ишлар министрлигининг маълумотларига кўра, шу йилнинг биринчи ярмидагина 20 мингга яқин одам майда ўғирлик учун ушланиб, улардан жуда кўп миқдордаги маҳсулот тортиб олинган. Ана шу илдиз отиб кетган иллатга қарши курашда биз, афсуски, халқ контроли органларининг қатъий ҳаракатларини сезаётганимиз йўқ.

Шуни эслатиб қўймоқчимизки, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг Бюроси шахсан область партия комитетларининг биринчи секретарларига, маҳаллий Советлар ижроия комитетларининг раисларига, шаҳар, район партия комитетларининг биринчи секретарларига, парткомлар, партия ташкилотларининг секретарларига экономиканинг социал йўналишини ўзгартириш учун хўжалик раҳбарларининг масъулиятини, бошланғич партия ташкилотларининг ана шу муҳим ишдаги сиёсий роли оширилишини таъминлашни топширган эди. Юқоридан кўрсатмалар келишини кутиб ўтирмай, аҳолига хизмат кўрсатиш соҳасида тубдан тартиб ўрнатиш учун янги, охори тўкилмаган қарорларга келиш ва уларни кун сайин амалга оширавериш, ҳали ишга солинмаган имкониятлардан фойдаланиш керак.

Ана шу ишнинг муҳимлигини, пайсалга солмай бажариш лозимлигини ва иш кўламини эътиборга олиб, шу иш юзасидан назоратни амалга ошириш Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг иккинчи секретари ўртоқ В. П. Анишчев зиммасига юкланди, у тегишли раҳбарлардан ва улар бошчилик қилаётган бўлинмалардан бу вазифаларнинг бажарилишини қаттиқ талаб қилиши лозим.

Ўртоқлар! Сиёсатни конкрет одамлар амалга оширадилар. Партия сиёсатини амалга ошириш, хўжалик механизмини қайта қуриш кўп жиҳатдан одамларни танлаш, ўқитиш ва тарбиялашга боғлиқдир. Агар халқ хўжалигидаги кўпчилик мутахассислар, колхозлар, совхозлар, хизмат кўрсатиш соҳаси қайта ишлаш корхоналарининг кўпчилик раҳбарлари ҳали янгича ёндашувларни ўзлаштириб олмадилар, эскичасига ўйламоқдалар, десам катта сирни очмаган бўламан.

Сиёсий жиҳатдан актив, ғоявий жиҳатдан етук, профессионал жиҳатдан билимдон қайта қуриш меъморларини тарбиялаш муаммосини ҳал этишни бу ишга партия ташкилотларини, илмий зиёлиларни актив жалб этиб, студентлик давриданоқ бошлаш керак. Республикамизда агросаноат комплекси учун кадрлар тўртта олий ва 46 та ўрта ўқув юртида тайёрланмоқда, улар ҳар йили 5 мингга яқин мутахассис тайёрламоқдалар.

Аммо ана шу сон сифатга айланаётгани йўқ, кўпчилик ёш мутахассисларни тайёрлаш даражаси танқиддан тубан туради. Сўнгги қарийб йигирма йил мобайнида республика қишлоқ хўжалигида банд бўлган олий ва ўрта махсус маълумотга эга бўлган мутахассислар сони тўрт баравардан зиёдроқ кўпайди. Ҳозир 150 мингга яқин ана шундай мутахассис бор. Аммо шунга қарамасдан, қишлоқ хўжалик секторида сезиларли сифат янгиланиши бўлгани йўқ. Масалан, қишлоқ хўжалигидаги инженерлар сони 1980 йилдагига нисбатан икки баравар кўпайди ва ҳозир 15 минг кишига етди, пахтачиликдаги механизация даражаси эса сира кўтарилгани йўқ. Район бўғинини ҳам ҳисобга олганимизда ҳар бир хўжаликка 40—50 та ва бундан ҳам кўпроқ мутахассис тўғри келади, аммо мазкур хўжаликларда агротехника, зоотехника, инженерлик ва иқтисодий масалалар алмисоқдан қолган усуллар билан ҳал этилмоқда.

Бунинг боиси шундаки, студентларга баъзан қишлоқ хўжалигини китоблардангина биладиган ўқитувчилар таълим бермоқдалар. Олий ўқув юртлари ишидаги ва айниқса техникумлар ишидаги бир-бирини такрорлаш, бир-бирининг ишини адо этиш шундоқ ҳам оз бўлган кучлар ва маблағларнинг сочилиб кетишига олиб келмоқда. Олий ўқув юртлари ва техникумларда бир қанча ихтисосликлар бўйича мутахассислар қишлоқ хўжалигига зарур бўлганига қараганда икки баравар кўп тайёрланмоқда.

Қишлоқ хўжалиги муаммолари билан шуғулланаётган олимларнинг кўп сонли отрядидан биз яна ҳам фаолроқ бўлишларини кутмоқдамиз. Аммо ҳозирча улар бизнинг умидларимизни оқлашаётгани йўқ. Мабодо уларга имконият берилгудек бўлса, анчагина баландпарвоз рақамларни, илмий соҳада ўзлаштирилган миллионларни, жорий этилган ишланмаларни тилга оладилар, албатта. Аммо, ўртоқлар, бу соҳадаги энг яхши ҳакам — даладаги, фермадаги, пахта заводидаги ва бошқа жойлардаги ишнинг реал аҳволидир, десам бунга қўшиласиз, албатта. Бу борада эса, афсуски, йиллар, ўн йиллар мобайнида ҳеч нарса ўзгараётгани йўқ. Бунинг устига айрим позицияларни бой бермоқдамиз.

Ўртоқлар! Озиқ-овқат программаси тақдири ҳам, умуман қайта қуриш тақдири ҳам партия комитетлари ва ташкилотларининг позициясига ҳал қилувчи даражада боғлиқдир. М. С. Горбачев XIX партия конференциясида қилган докладида таъкидлаганидек, партиянинг йўналтирувчи фаолиятисиз қайта қуриш ҳам сиёсий, ҳам идеологик, ҳам ташкилий жиҳатдан барбод бўлади. Амалда бунинг маъноси шуки, социалистик қурилишнинг ҳар бир участкасида партия ташкилотларининг роли белгиловчи, амалда авангард бўлиши ва бу роль шу қадар очиқ-ойдин ва зарур бўлиши керакки, халқда бу борада шак-шубҳа қолмаслиги лозим.

Дангал айтадиган бўлсак, бошланғич партия ташкилотларининг етилган социал вазифаларни ҳал этишда ана шундай даражадаги таъсирига биз ҳозирча муваффақ бўлганимиз йўқ. Конференция Тезислари муҳокама қилиниши муносабати билан кўпгина конкрет, қизиқарли таклифлар, истаклар айтилиб, активлик авжга чиққан давр ҳам конференция қўйган вазифаларни амалда рўёбга чиқариш босқичида партия қуйи звенолари жанговарлиги ва активлигининг назарда тутилган ўсишига олиб келмади.

Келинг, партия йиғилишлари протоколларига назар солайлик. Илгари бўлганидек ҳозир ҳам бу йиғилишларда кун тартиби кўпинча хира, квартал, ярим йиллик ва йиллик иш якунлари тўғрисидаги ўша-ўша «навбатдаги» масалалар муҳокама қилинмоқда. Қабул қилинган қарорлар жуда жўн бўлиб, бирон-бир кимса зиммасига аниқ вазифа юкламайди. Кўпчилик қуйи бўғинлар юқори органларга кўз тикиб, ҳар борада юқоридан кўрсатмалар келишини кутиб турищибди. Кўпчилик область, шаҳар, район партия комитетлари ҳам ўз иш усуллари ва методларини тубдан қайта қуришда, ташкилотчилик ва сиёсий фаолиятнинг принципиал янги формаларини эгаллаб олишда бошланғич партия ташкилотларига ибрат бўлаётгани йўқ.

Мана, масалан, Бухоро область партия комитетини олайлик. Область партия конференциясига тайёргарлик хусусида область ташкилотларига юборилган тадбирлар эски қолипдан нусха кўтарилгандек бўлиб, тайёргарликнинг майда-чуйда босқичларини ҳам асоссиз тарзда чегаралаб қўяди. Айни вақтда бу ишда сайлаб қўйиладиган активларнинг, XIX партия конференцияси делегатларининг кенг кўламдаги иштироки, раҳбар партия органлари сайловини демократиялашдек энг асосий омил назардан қочирилган.

Ҳозирги вақтда партия кучларини қайта группалаш, ниҳоятда тажрибали ва баобрў коммунистларни ҳал қилувчи участкаларга тўплаш, қайта қуришнинг асосий йўналишларида партия таъсирини кучайтириш тадбирлари тобора катта аҳамият касб этмоқда. Шу нуқтаи-назардан қараладиган бўлса, республика партия ташкилотларининг иши қай аҳволда?

Тошкент областида область агросаноат бирлашмасининг деҳқончиликдаги бўлинмаларининг қарийб 70 проценти, чорвачиликдаги ҳар тўрт бригада ва фермадан биттаси коллектив пудратга ўтказилган, 15 хўжаликда сарф-харажатларни ҳисобга олишнинг чек формаси жорий этилган. Аммо хўжалик механизмини қайта қуриш чоғида партиявий структурага партия ташкилотларининг таъсирини кучайтиришга қаратилган тегишли ўзгаришлар киритилаётгани йўқ. Ҳар икки чорвачилик фермасининг бирида цех партия ташкилоти ва партия группаси йўқ, ҳар саккиз фермадан биттасида бирорта ҳам коммунист йўқ. Аммо область агросаноат бирлашмасининг бошқарув аппаратида ва унинг бўлинмаларида партия аъзоларининг салмоғи 50 процентдан ҳам ортади. Бу ўринда изоҳга ҳожат йўқ.

Биз ана шу номутаносибликка қатъият билан барҳам беришимиз керак. Бошқарув системасини қайта қуриш туфайли қўли бўшаб қолаётган, катта тажриба ва юксак профессионал малакага эга бўлган коммунистларни кўпроқ қуйи партия бўғинларини, бошланғич партия ташкилотларини мустаҳкамлаш учун юборилиши қоида бўлиб қолмоғи лозим.

Бу яна шунинг учун ҳам зарурки, қишлоқдаги партия ташкилотининг секретари кўпинча иродаси бўш одам бўлиб, унинг фикрига ҳеч ким қулоқ солмайди. «Бўш-баёв секретарлар» авлодини тарбиялашда кўпинча район партия комитетлари ҳам иштирок этаётганлиги ниҳоятда ташвишлидир. Улар баъзан дадил, мустақил йўл тутадиган партком секретарининг «шаштини тушириб қўйишни», унинг ишларини бадном бўлган амалга сажда қилиш қолипларига солиб қўйишни афзал кўрмоқдалар.

Битта характерли мисолни айтмоқчиман. Арнасой районидаги Рокоссовский номли совхозда партия ташкилотининг секретари ўртоқ У. Азларов билан директор ўртоқ Э. Болтаев ўртасида кескин можаро авж олди. Директор партия комитетини, унинг қарорларини ошкора менсимас, ўзи ўзбошимчалик билан кадрларни тайинлар ва лавозимидан олиб ташлаб, партия йиғилишлари ва партия комитети мажлисларига келишни ҳатто ўзига эп кўрмас эди. Энг ачинарлиси шундаки, ана шундай вазиятда район партия комитетининг эндиликда собиқ биринчи секретари Ҳ. Худойбердиев партия ташкилоти ва унинг секретарини эмас, балки ҳаддидан ошиб кетган раҳбарни қўллаб-қувватлади. Бунинг устига, район партия комитети қилдан қийиқ ахтариб, партия ташкилоти секретарини таъқиб остига олди, уни партия сафидан ўчириб юборишларига сал қолди. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети аралашганидан кейингина бу нохуш воқеага чек қўйилди. Область, шаҳар, район партия комитетлари ўзларининг ҳар бир юмуши билан бошланғич партия ташкилотлари ва бу ташкилотлар раҳбарларининг обрўсини мустаҳкамлашлари керак. Ҳисобот ва сайловлар чоғида бошланғич партия ташкилотлари раҳбарлигига анкетадаги маълумотларга кўра, етакчи бўлганлар эмас, балки қайта қуриш илгари сурган, ўз меҳнат коллективи, ўз партия ташкилоти қўллаб-қувватлаган ҳақиқий етакчилар кўтарилиши керак.

Хўжалик кадрларини танлаш ва жой-жойига қўйишда партия ташкилотларининг ролини ошириш ҳам муҳим муаммолардандир.

Республикадаги колхозлар, совхозлар ва хўжаликлараро корхоналарда мутахассислик лавозимларида 41 минг нафар тажрибакор ходим ишламоқда, ўрта бўғин раҳбарлари орасида улар ярмидан кўпроқни ташкил этади. Айни вақтда ўқитиш учун жуда катта маблағлар сарфланган неча ўн минглаб дипломли мутахассислар на олий, на ўрта маълумот талаб этиладиган лавозимларда ишламоқдалар. Демак, кимнингдир қисмати мушкуллашди, кимнингдир орзуси рўёбга чиқмай қолди.

Назаримизда бундай аҳвол аввало шунинг учун сақланиб турибдики, партия ташкилотлари ҳали ҳам мутахассислардан оқилона фойдаланиш масалаларига терс қараб келмоқдалар, бу эса ўз навбатида хўжаликлар даражасида кадрларни шахсий садоқати, қариндош-уруғлигига қараб жойлаштириш асоратларининг ҳозиргача сақланиб қолиши учун замин яратди, бундай вазиятда кадрларнинг ишчанлик фазилатлари ва профессионал тайёргарлиги даражаси эмас, балки уруғ-аймоқчилик асос қилиб олинади.

Ҳар биримиз шуни англаб олишимиз керакки, ана шу иллатдан покланмас эканмиз, хўжалик кадрлари ва мутахассисларини танлаш ва жой-жойига қўйишда яроқсиз методлардан холи бўлмас эканмиз, қайта қуришда жиддий, сезиларли самараларга умид боғлай олмаймиз.

Ҳосилдорлик, технология мутахассислар, хўжалик ходимлари қўлидадир. Улар бунга жавоб берадилар ва шу иш улардан талаб этилади. Инсон, унинг позицияси, унинг маънавий дунёси эса партия ташкилотларининг иш соҳасидир. Шундай қилиб, сиз билан бизнинг вазифамиз — «инсон — қайта қуришга, қайта қуриш — инсонга» комплексидаги ўзаро ҳамжиҳатликка ишончли партиявий таъсирни таъминлайдиган механизмни яратиш ва ишлаб чиқишдан иборат.

Бунинг учун эса, аввало биз одамларга уларнинг эҳтиёжлари ва талабларига синчковлик билан назар солишимиз, кабинетларда ўтиравершга интилишдан қатъиян қутилишимиз, барча партиявий-сиёсий ишни тубдан қайта қуришимиз керак.

Биз бугун Озиқ-овқат программаси муаммоларини кўриб чиқар эканмиз, мазкур программани амалга оширишдаги фавқулодда жиддий нуқсонлар ва камчиликлар кўп жиҳатдан республика Давлат агросаноат комитети марказий аппарати ва комитет раҳбарлари ишининг яроқсиз усули билан изоҳланишини пайқаб олмаслигимиз мумкин эмас. Бу ерда илгаригидек қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришига раҳбарликнинг буйруқбозлик, бюрократик методлари авжига чиққан, қоғозбозлик, мажлисбозлик давом этмоқда. 1987 йилда қуйи бўғинлардан шундан аввалги йилдагига нисбатан 5,5 баравар кўп турли ҳисоботлар ва справкалар талаб қилинди. Қоғозлар оқими кучайиб бормоқда, шу йилнинг биринчи кварталидагина бу ердан «қуйига» 4 мингдан кўпроқ ҳужжат юборилди. Айни вақтда, текширув пайтида шу нарса аниқландики, агросаноат комплекси тузилганидан кейин чиқарилган 500 дан кўпроқ қарор ва 2,5 мингдан кўпроқ буйруқнинг бажарилишини ҳеч ким назорат қилмаяпти ва уларнинг кўпи эндиликда бирон-бир амалий аҳамиятга эга эмас.

Бу ерда коллегиянинг планда кўзда тутилган мажлисларидан ташқари ҳар ойда 12—15 марта «кичик коллегиялар» ва раис ҳузурида кенгашлар ўтказилмоқда. Жўнгина масалалар эса неча йиллардан бери ҳал қилинмаяпти. Масалан, бундан уч йил муқаддам Тошкентда Москвадаги консерва саноати институтининг 50 киши ишлайдиган бўлими тузилган эди. Аммо ҳанузгача мазкур бўлим учун бино топилгани йўқ. Қишлоқ хўжалигидаги амалдорлар сал қисилиброқ ўтиришни истамаяптилар, чоғи.

Агросаноат комитетининг партия ташкилоти ва унинг секретари ўртоқ Ю. Акмалов коммунистлар ишига зарур таъсир ўтказмаяптилар, суст ҳаракат қилмоқдалар. Ушбу партия ташкилотининг қарорларида у ёки бу тармоқ ишидаги ўпиришлар учун айбдор бўлган кишиларга принципиал баҳога ишора ҳам йўқ. Шу айтилган гаплардан Марказий Комитет Бюроси аъзолигига кандидат — Давлат агросаноат комитетининг раиси ўртоқ И. Х. Жўрабеков ҳам хулоса чиқариб олиши керак.

Ўртоқлар!

Озиқ-овқат программаси муаммолари сустлик билан ҳал этилиши сабаблари хусусида докладда қилинган таҳлил бевосита шундан далолат бериб турибдики, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг Бюроси, унинг секретарлари ҳали ҳам етилган муаммоларни ҳал этишда Марказий Комитет аъзоларига етарлича суянмаяптилар, партия аппаратига ва умуман кадрларга етарли талабчанлик қилмаяптилар.

Ўртоқ П. В. Догонкин бошчилик қилаётган ташкилий-партиявий ишлар бўлими қайта қуриш учун курашда ҳар бир партия ташкилотини омманинг чинакам раҳбарига айлантириш йўлларини қидиришда яна ҳам собитқадам, яна ҳам топқир бўлиши керак. Бу жараён ҳозирча йўл қўйиб бўлмайдиган даражада суст бормоқда.

Марказий Комитет секретари ўртоқ М. Ҳ. Холмуҳамедов бошчилик қилаётган бизнинг идеология бўлинмаларимиз ҳам бунинг учун жавобгардир, ислоҳотни идеология жиҳатдан таъминлаш кўп ҳолларда ҳозирча шиор, қуруқ гап бўлиб қолмоқда, партия ташкилотлари амалда, айниқса, қалтис вазиятларда ниҳоятда ночор ва ожиз бўлиб қолмоқдалар. Ҳар қандай сафсатабозларга ва «хонаки файласуфларга» далил-исботлар билан зарба беришлари, оммани эргаштириб боришга қодир бўлган қайта қуриш ғояларини тарғиб этишнинг замонага хос ҳужумкор форма ва методларини тезроқ ишлаб чиқиш керак.

Марказий Комитет Бюросида биз ишнинг замонавий, оммага тушунарли, мароқли формаларини актив қидириш ва дадиллик билан жорий этиш зарурлигини ҳис этиб турибмиз. Масалан, Марказий Комитет раҳбарлари биринчи марта телевидение орқали гапириб, халқ билан бевосита боғландилар. Халқ буни маъқуллади, юқори баҳо берди. Энди бу иш давом эттирилиши керак.

Республика Министрлар Совети, унинг Президиуми аъзолари экономика, социал тараққиёт масалаларини ҳал этиш учун жиддийлик билан масъулиятни ўз зиммасига оладиган вақт келди. Вазифаларни белгилаб қўйиш — икки томонга боғлиқ бўлган жараёндир. Совет ва хўжалик органлари куч-ғайратларини кучайтирмаётган жойларда партия ташкилотлари куч-ғайратларини сусайтира олмайдилар.

Пировардида бутун масъулиятни зиммага олиб шуни таъкидлашни истардикки, аҳолини озиқ-овқат билан таъминлаш, социал муаммоларни ҳал этиш бу — партия шиорларининг амалий ишларда акс этишидир. Совет кишилари шунга қараб қайта қуришнинг асл муваффақиятлари ҳақида фикр юритадилар. Бу масалаларнинг ҳал этилиши ҳар бир коммунист, ҳар бир партия ташкилоти ва ҳар бир партия комитети учун ҳақиқий етуклик имтиҳони, қайта қуришни сўзда эмас, балки ишда амалга оширишга қодирлик имтиҳонидир, бу имтиҳонни бутун халқ қабул қилади.

Шу боисдан ҳам совет, хўжалик органларининг ҳар бир қарорига айниқса, экономика, социал тараққиёт соҳасидаги ҳар қандай қарорига баҳо берар экан, партия органи ўз олдига бу қарор қайта қуришнинг ҳозирги босқичдаги вазифаларига нечоғли мос келади, қайта қуришга омил бўладими, унга ёрдам берадими, ёки аксинча совет кишилари турмуши даражасини кўтаришга тўсқинлик қиладими, деган асосий саволни қўйиши керак. Назаримизда, халқ фаровонлигини ошириш жараёнига партия сиёсий раҳбарлигининг чуқур моҳияти ана шундадир. Ва ҳеч ким партия учун ана шу масалаларни ҳал қилиб бермайди. Бошланғич партия ташкилотлари, район, шаҳар, область партия комитетлари, Марказий Комитет, биз ҳаммамиз, азиз ўртоқлар, ана шу эзгу мақсад йўлида куч-ғайрат сарфлашимиз лозим.

Бугун — Совет киноси куни

АСР МЎЪЖИЗАСИ ВА ТОМОШАБИН

Таклифнома-варақалар, изоҳномалар, афишалар, абонементлар... Фарғона область кинодирекциясида мен кўрган ана шу кўпдан-кўп рекламалар энг аввало ранг-баранглиги, фильмлар тарғиботига мутасадди кишиларнинг ижодий изланишлари яққол сезилиб турганлиги билан диққатга сазовор эди. Бу ерда фильмни намойиш этишга нисбатан у экранга чиққунча олиб бориладиган тушунтириш ишлари кўпроқ ўрин тутар экан, деган тасаввур пайдо бўлди. Халқ депутатлари Фарғона область Совети ижроия комитети кинолаштириш бошқармасининг бошлиғи Ҳ. К. КАВЛОНОВ билан учрашувимга ҳам худди шу ҳолат туртки берди.

— Ҳамид Кавлонович, фильм экранга чиққунга қадар бунчалик кўп иш қилинишига сабаб нима?

— Ҳозирги пайтда рекламасиз узоққа бориш қийин Эсимда: Ёзёвон район партия комитетининг секретари бўлиб ишлаётганимда Фарғонадаги «Новая эра» кинотеатрига коллектив бўлиб бориш меҳнаткашларимиз учун катта байрам ҳисобланарди. Ишлаб чиқариш илғорлари, новаторлар, фаоллар ана шундай имтиёзга эга бўлар эдилар. Инқилобдан илгари қурилган кичик-кичик қуббали ўша кинотеатрни деҳқонлар муҳташам сарой қаторида кўрардилар. Пахтакорлар, чорвадорлар намойиш бошланишидан анча илгари келишар, фойени томоша қилишар, муздек лимонад ичиб ҳордиқ чиқаришарди. Уйларига қайтиб боргач, ажойиб кинотеатр, кўрган фильмлари ҳақида ўртоқларига, яқинларига тўлиб-тошиб гапириб беришарди.

Ўша пайтларда томошабинларни кинотеатрга жалб этиш учун бирон-бир ташвиқотнинг ҳожати йўқ эди. Фильм кўриш истагида бўлганлар кино залидаги ўринлар сонига нисбатан бир неча баравар ортиб кетар, касса атрофида навбат кутиб турганлар сафи анчага чўзилган бўларди. Кейинроқ эса «Новая эра»дан сал нарида Алишер Навоий номли, «Космос» болалар, 850 ўринли «Нурхон» ва Қиргули районида «Дружба» кинотеатрлари қурилди. Эндиликда районлар, атрофдаги посёлкалардан Фарғонага атайлаб фильм кўргани боришмай қўйди: ҳар бир район марказида кинотеатр очилганди. Бора-бора XX аср мўъжизасини кўришга навбат кутаётганлар сони озайди, кейин эса умуман билет муаммоси йўқолди. Баъзан фильмлар деярли бўш залларда намойиш этилаяпти. Доимий ишлаб турувчи кинотеатрларнинг томошабинлар билан бандлиги 31,5 процентни ташкил этади. Ана шундай вазиятда кинолаштириш ходимлари, кинотеатрларнинг маъмуриятлари четдан холис кузатувчилар бўлиб туришлари мумкинми? Йўқ. Томошабинлар билан тинмай иш олиб бориш, уларнинг дидларини ўрганиш ва тарбиялаш лозим. Областимизда ташвиқот-тарғибот мақсадидаги адабиётнинг кўплиги шундан. Бундай рекламани биз ҳар бир янги фильмни экранга чиқариш олдидан тайёрлаймиз, кинотеатрларга томошабинларни жалб этишнинг янги шаклларини тинмай излаймиз.

— Реклама ўз йўлига. Томошабинларнинг кинотеатрларга оқиб келишларига аслини олганда фильмларнинг сифати, яъни қизиқарли бўлиши сабаб эмасми?

— Тўғри, бу энг биринчи шарт. Афсуски, биз Ватанимиз студияларида яратилаётган киноленталар сифати томошабинларни қаноатлантираяпти, деб айта олмаймиз. Кўпинча кўрик пайтида шундай ҳолатга дуч келамиз: халққа тақдим қилинаётган картина саёз, зерикарли, бадиий жиҳатдан бўш бўлади. Аммо план деган нарса бор. Экранга ёмон фильм чиқарилаётганда планимизни ҳеч ким камайтириб қўймайди, уни бажаришимиз шарт. Хизмат кўрсатишнинг турли-туман усул ва шаклларини тинмай излаётганимизга сабаб шу. Кинофильмларни намойиш қилишнинг театр усули шундай шакллардан бири. Бу гапнинг маъноси шуки, сеанслар орасида кичик концерт қўйиб берилади. Шу мақсадда биз маданият уйи билан шартнома тузганмиз. Ниятимиз одамлар кинотеатрга келишганда чинакамига дам олсинлар. Интерьерларнинг дид билан безатилиши, манзарали гуллар, жонли бурчаклар ташкил этилиши ҳам кўнгилли ҳордиқ чиқаришга ёрдам беради.

Кинофикаторларимиз аҳолига вақти-вақти билан ҳисоб бериб туришлари, у ёки бу муаммоларни аниқлашга, ҳал этишга бағишланган томошабинлар конференциялари ҳам катта роль ўйнамоқда. Ҳар бир кинотеатрга почта қутиси қўйилган, ҳар ким ўз фикр-мулоҳазаларини ёзиб қолдириши мумкин. Одатда кино ҳаваскорларининг қайси фильмни кўриш истаги борлигини шу йўл билан ўрганамиз. Буюртмаларни таҳлил этиб чиққач, ойлик план тузаётганда албатта инобатга оламиз. Иложи борича томошабинлар истакларини қондиришга ҳаракат қиламиз.

Бизда шундай қоида бор: ҳар бир кинолаштириш ходими айни пайтда кино тарғиботчиси, ўзи яшаб турган жойда жамоатчи билет тарқатувчи ҳисобланади.

— Ҳа, бугунги кунда кинонинг жиддий рақиблари чиқиб қолди. Масалан, телевиденне, видео. Шунга қарамай болалар яхши фильмларни ҳамон севиб томоша қилишаяпти. Кинофикаторларнинг уларга муносабатлари қандай? Болаларни кинотеатрларга жалб қилиш учун кўрилаётган тадбирлар ҳақида гапириб берсангиз.

— Болалар, айниқса кичкинтойлар ҳар қандай картинани ҳеч чарчамай кўраверишади. Шундай экан, уларни махсус равишда кино залларига жалб этишга зарурат йўқ. Аммо тўғри тарғибот ишларини олиб боришимиз шарт. «Космос» болалар кинотеатри администратори Рустам Жўраевни менга қолса ёшлар тарбиячиси деб таърифлаган бўлардим. Унинг тажрибаси, кундалик изланишлари хусусида алоҳида ёзса арзийди. Бизда мактабгача муассасаларга хизмат кўрсатишга мўлжалланган болалар кўчма театри ҳам бор. У бир йўла 30 нафар кичкинтойга кино қўяди. Шундай қилиб, бир неча соат мобайнида бутун боғча болалари фильм кўришлари мумкин.

— Кинофикаторлар шаҳарлик томошабинларни турли воситалар билан жалб этишаётган экан. Қишлоқда аҳвол қандай?

— Қишлоқ ҳақида гап кетганида алоҳида олган ҳолда фикр юритиш лозим, чунки кино хизмати кўрсатишда район марказлари ва бошқа аҳоли пунктларида аҳвол турлича.

Кўпчилик район кино театрларимиз хизмат кўрсатишнинг илғор усулларини қўллашда шаҳардагига қараганда анча илгарилаб кетдилар. Масалан, Олтиариқдаги кенг форматли кинотеатр коллективи биринчи бўлиб бригада пудратига ўтиб ишлай бошлади. Аҳолига хизмат кўрсатишга жиддий муносабатда бўлиш натижасида бу район кинофикаторлари ярим йиллик планни энг аввал адо этдилар.

Муҳаммадали Бобожонов бошчилик қилаётган Бувайда, шунингдек Қувасой кинофикаторлари ҳам яхши ишламоқдалар.

Фарғона районидаги «Ленинград» колхозининг 400 ўринли кинотеатрида бўлсангиз, баҳри-дилингиз очилади. Унинг директори Худойберди Фахриддинов бу ерни ҳамқишлоқлари кўнгилли ҳордиқ чиқарадиган севимли масканга айлантиришга муваффақ бўлган. Кинотеатрга борсангиз, навбатда турганларни кўриб эллигинчи йилларни эслайсиз. Зал ҳамиша тўла. Қува районидаги «Коммунизм» колхози кинотеатри ҳам шаҳарлардагидан асло қолишмайди. Киномеханик Ҳамиджон Йўлдошевнинг интилишлари зое кетмаяпти: бу ерда қишлоқ аҳли яхши дам олиши учун ҳамма шарт-шароит муҳайё. Боғдод районидаги «Пахтакор» колхозининг киномеханик Мамасодиқ Ўзбеков ишлаётган кинотеатри коллективи ҳам аҳолига хизмат кўрсатишда бошқаларга намуна бўлаяпти.

Шунга қарамай қишлоқ меҳнаткашларига хизмат кўрсатишда ҳали жиддий камчиликларимиз бор. Масалан, область бўйича олганда 400 аҳоли пункти кинолаштирилмаган. Қишлоқ доимий киноқурилмалари репертуарининг сифати талабга жавоб бермаяпти. Шаҳарликлар севиб томоша қилаётган кўпгина фильмлар колхозчилар ва совхоз ишчиларига етиб бормаётганлиги ҳеч кимга сир эмас. Колхоз ва совхозларнинг экранларида уриниб, эскириб қолган картиналар намойиш этилаяпти.

— Шаҳар ва қишлоқ аҳолисига кино хизмати кўрсатишда бунчалик фарқ борлигини қандай изоҳлаш мумкин?

— Агар шаҳарликларни баъзан зўрлаб кинотеатрга жалб қилишса, қишлоқ аҳолиси масофа узоқлигидан санъатнинг бу туридан ҳамиша ҳам баҳраманд бўлавермайди.

— Кино хизматини яхшилашга доир таклифларингиз борми?

— Кино кўрсатиш сифатини яхшилаш, аҳолига хизмат маданиятини ошириш, совет фильмларини реклама ва тарғиб қилишга кўпроқ эътибор бериш лозим. Қишлоқ томошабинлари эҳтиёжлари ҳақида шуни айтиш керакки, маданият ўчоқларидан узоқроқ жойларда доимий қурилмаларни тезроқ барпо этиш керак. Чамаси, репертуар сиёсати масаласини ҳам қайта кўриб чиқиш фойдадан холи бўлмайди. Бир неча йиллардан буён касаба союз ва давлат кино тармоқларини бирлаштириш ҳақида баҳс-мунозара бўлаяпти. Менинг таклифим шундай: кино ягона қўлда бўлиши лозим. Шунда маҳкамачилик тўсиқлари ўз-ўзидан барҳам топади.

Суҳбатни
Е. ТРАВАС
олиб борди.

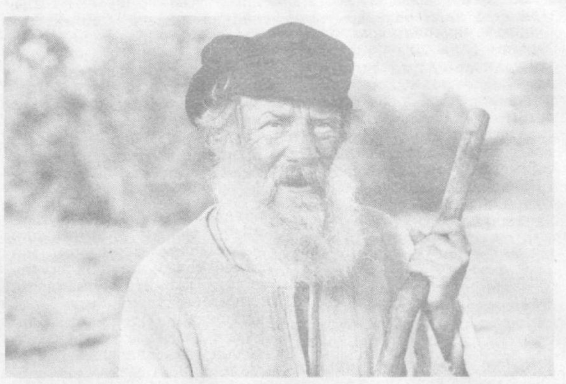

«Мосфильм»да «Эски алифбо» номли рангли бадиий фильм суратга олинмоқда. Сценарийсини А. Александров ва А. Васильев ёзишган. Режиссёр — В. Прохоров. Унга Лев Николаевич Толстойнинг болалар учун ҳикоялари, шунингдек педагогик фикр-ўйлари асос қилиб олинган.
СУРАТДА: фильмдан кадрлар.

ЭСЛОВ

ТОҒ ЛОЛАСИ

Зиннат ая набираларидан ҳолдон бўлиш мақсадида Ҳисор тоғи яйловларига чиқди. У ҳассасига суянди-да, кўзларини узоқ-узоқларга бир дам тикди.

— Мана, яна баҳор келди, табиат ям-яшил либос кийди.

Айниқса тоғ лоласининг қуёш нурида қип-қизил товланиши унинг қалбини забт этиб, хаёлларини 1941 йил урушидан сал олдинги воқеалар эгаллади.

«Кел, Зиннат, тоғ лоласини бирга терамиз» — кимдир унинг қулоғига аста гапиргандай бўлди.

...Аминжон... Эсиз, у урушга жуда ёш кетди. Лаънат сендай урушни бошлаган оқпадар қонхўрга!

Ўшанда Зиннат билан Аминжон ёр-ёр айтишиб, тонгни бирга оттирган, тоғ лолаларини бирга теролмай қолган кунда даҳшатли уруш бошланди.

«Зиннат, мен Ватан деб кетаяпман. Борди-ю узоқроқ кетиб қолсам хавотир бўлмайсанми? Ахир тоғ қишлоқларида ёлғиз яшаш жуда қийин, лекин сен иродали, бардошли тоғ аёлисан. Кел, Зиннатим, тоғ лоласини бир завқланиб терайлик».

Икки ёшнинг маъюс уйга толган ўша тун оқшоми Зиннат хотирасида бир умр ўчмас из бўлиб муҳрланди.

Аминжон фронтга кетди, тоғ лоласини теролмай жўнади. Ундан фақат Ёдгор исмли бир ўғил қолди.

Зиннат ая уни меҳр билан тарбиялаб халқ қаторига қўшди. Саккиз набираси, икки чевараси уйига файз-барака киритиб туришибди.

Зиннат аянинг ўғли, набираси чўпон. Умрининг кўп қисми тоғ, қирадирларда ўтди.

— Келинг, ая, тоғ лоласини терамиз. — Унинг ширин хаёлини Ёдгор бўлиб юборди.

— Ҳозир, ўғлим. Сен қаердан келиб қолдинг?

Зиннат ая ҳассасига суяниб ўрнидан турди.

— Ўғлим, отанг ўрнига ҳам терамиз. Чунки у тоғ лоласини теролмай урушга кетган эди, — деди-да, лолаларни эгилиб тера бошлади...

Аҳад МУҚИМОВ,
Шаҳрисабз райони.

МАВЗУГА ҚАЙТИБ

НОРОЗИЛИККА ЖАВОБ

«Қишлоқ ҳақиқати»нинг шу йил 30 январь сонида шоир А. Исроилнинг «Хаста қалб нидоси» сарлавҳали хати босилиб, унда муаллифнинг Ғафур Ғулом номли нашриётга эътирозлари билдирилганди. Алам билан ёзилган мактуб ноширларга сабоқ бўлсин учун газетада чоп этилганди.

Одатдаги, озгина, ҳақли, дўстона, амалий танқидга нашриётнинг баъзи ходимлари норозилик билдириб, ўшандан буён шикоят қилишаётгани сабабли қуйидагиларни баён этмоқчимиз: эҳтимол, хатни босишда шошилишга, редакция шарҳида ортиқча эҳтирос ва ташбеҳга йўл қўйилганини тан олиш, бунинг учун узр сўраш мумкиндир. Лекин умуман масаланинг қўйилиши, ечилиши тўғри эканлигини нашриёт директоридан, республика Нашриёт, полиграфия ва китоб савдоси ишлари давлат комитети раисидан, Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзидан олинган расмий жавоблар, газетхонлардан келган ўнлаб мактублар исботлаб турибди.

Турмуш маданияти муаммолари

УНУТИЛГАН ГЎША

ЁШЛАР ЖАМБУЛНИ НИМА САБАБДАН ТАРК ЭТИШМОҚДА?

Сув тўла челак кўтариб келаётган ўн икки-ўн уч яшар қизалоқ нафас ростлаш учун бир неча марта тўхтаб дам олади. Уйи яқинидаги колонка ишламайди, сув олиб келиш учун бир чақиримча йўл босишига тўғри келади. Энди ўзингиз тасаввур қилиб кўринг: ахир сув рўзғорда фақат овқат тайёрлаш учунгина эмас, балки кир ювишга, мол-ҳолга ва яна бошқа эҳтиёжларга ниҳоятда зарур. Бунинг учун ҳар куни неча пақир сув ташиб келтириш керак?

— Бу ҳол икки ой давом этди, — деб ҳикоя қилади Янгийўл шаҳрига қарашли Жамбул посёлкасида яшовчи Зоя Ермолаева. — Сувга қатнаш кўп вақт ва куч талаб қилади. Мен анча ёшман, аммо баъзида тоқатим тоқ бўлиб кетади. Кексалар қандай қилишаяпти экан?

Суҳбатимизда иштирок этаётган пенсионер Григорий Дрожак қадоқ қўлларини кўрсатиб дейди:

— Жудаям қийналиб кетдик. Бизга сувни Калинин номли колхоз беради. Правлениега ёрдам сўраб мурожаат этдик, лекин у ерда фақат қўл силтаб қўя қолишди. Эски Қовунчи қишлоқ Советига борганимизда эса: «Сув бўлади», — деб ваъда бериб жўнатишди. Натижасини ўзингиз кўриб турибсиз...

— Ҳаммомга сув келадими?

Маълум бўлдики, Жамбул посёлкасида умуман ҳаммомнинг ўзи йўқ, илгари ҳам бўлмаган экан. Бу ерда асосан қўлбола воситалардан фойдаланишади. Посёлка аҳолисининг ярми сувсиз қолган ҳозирги шароитда нима қилиш керак? 45 киши ишлайдиган маҳаллий асфальт-бетон заводи хизматчилари ўзлари ва оила аъзолари учун имкон топишди: корхонадаги душхонага қатнашади. Аҳолиси уч минг кишидан ошадиган посёлкадаги бошқалар-чи?

Жамбулликлар ўз посёлкаларини «эгасиз» деб аташади. Маҳаллий партия ва совет ташкилотлари раҳбарлари бу ерда жуда кам бўладилар, тушган ҳамма шикоятларга асосан ваъдалар билан жавоб беришади. Бундан бир неча йил муқаддам: «Посёлка газлаштирилади», деб айтишганди. Газ магистрали ҳам шу яқин орадан ўтган. Лекин уйлар ҳамон кўмир билан иситилмоқда. Бу эса анча қимматга тушади: ҳар бир оила камида 200 сўм сарфлайди. Устига-устак кўмирни саралаш ва ташиб келтириш ташвишлари ҳам бор.

Посёлка муаммолари шу билан тугамайди. Жамбулликларнинг аксарият қисми «Узагропромстрой» ташкилотларида, Калинин номли колхозда меҳнат қилади. Ишдан қайтган аёллар рўзғор юмушларидан қутулгач бўш вақтларини худди бувилари каби дарвоза ёнидаги ўриндиқларда ўтказишади. Эркаклар эса қўлбола арақ ичиб, кайфиятларини хушлаш учун тўп-тўп бўлиб «хилват»га йўл оладилар.

Ичкиликбозликка берилишга қарши, бўш вақтни кўнгилли ўтказишни ташкил этиш юзасидан ҳеч қандай тадбирлар кўрилмаётгани ҳақидаги кўплаб шикоятлар Эски Қовунчи қишлоқ Совети ва бошқа маҳаллий ташкилотларни ўйлашга мажбур этди: эски черков ремонт қилиниб, клубга айлантирилди. Фотоҳаваскорлар тўгараги очилганлиги ҳақида эълон осиб қўйилди. Аммо бу битта тўгарак Жамбулдек посёлка учун нима деган гап? Ана шу яккаю ягона тўгарак ҳам, маҳаллий аҳолининг айтишича, фаолиятини тўхтатган. Ҳозир клубга ҳафтада бир, камдан-кам ҳолларда икки марта кино томоша қилгани боришади. Фильмлар ҳам асосан киномеханик дидига мос. Ленталар тез-тез узилиб туради.

Жамбул аҳолиси олаётган бор-йўқ «маънавий озиқ» мана шу, холос. Кўпчилик ҳафтада бир марта бўлса ҳам Янгийўлга бориб келишдан хурсанд: дам олиш учун у ерда имкониятлар кўпроқда. Лекин бунга эришиш осон эмас: автобуслар бир ярим-икки соат оралиқ билан қатнайди, кечки пайт эса уларни умуман учратмайсиз.

Бундай ҳаёт тарзи кишини жуда ҳам зериктириб юборади. Шу туфайли посёлка ёшлари яшаш ва ишлаш гаштли, бўш вақтларда театрларга бориш, спорт билан шуғулланиш, стадионлардаги мусобақаларда иштирок этиш ёки томоша қилиш, умуман маданият бойликларидан баҳраманд бўлишнинг иложи бор жойларга кетиб қолишмоқда.

Кейинги йилларда Жамбулни жуда кўп йигит ва қиз тарк этди. Улар фақат ота-оналари, қариндошларини кўргани келиб туришади. Бу ҳолат Эски Қовунчи қишлоқ Совети, маҳаллий партия ташкилотлари раҳбарларини ташвишга солмаяпти.

А. ЗОКИРОВ.

Спорт ахбороти

ФУТБОЛ ЯНГИЛИКЛАРИ

Маълумки, 31 август куни Рейкьявикда бўлажак жаҳон чемпионатининг дастлабки саралаш матчи ўтказилади. Бу ерда Исландия ва СССР терма командалари куч синашадилар. Шу боис футболчиларимиз ўзларининг Москвадаги Новогорск ўқув-машқ базасида ҳал қилувчи учрашувларга тайёргарлик кўришаяпти. СССР терма командасига Киев динамочилари Чанов, Бессонов, Кузнецов, Демьяненко, Литовченко, Михайличенко, Рац, Заваров, Протасов, Беланов, шунингдек Минскнинг «Динамо» коллективидан Гоцманов, Алейников, Зигмантович, спартакчилар Дасаев, Родионов, Москванинг «Динамо» командасидан Добровольский чақирилганлар.

Шу кунларда Франциянинг «Тулуза» клубида ўйнаётган собиқ спартакчи Вагиз Ҳидиятуллин эса футболчиларимиз сафига Рейкьявикка бориб қўшилади.

✦

«Локомотив» — «Зенит» (Ленинград) матчи билан олий лига чемпионатининг навбатдаги тур учрашувларига якун ясалди. Москвада бўлиб ўтган бу баҳсда майдон эгалари 2:0 ҳисобида ғалаба қозондилар. Тўпларни Русяев билан Галлакберов киритишди. Бу темирйўлчиларга 20 учрашувдан сўнг 23 очко тўплаб, ўйинлар жадвалининг бешинчи поғонасига кўтарилиш имкониятини берди. «Зенит» эса олтинчи ўринга тушиб кетди.

✦

Олий лигада бундан бир кун олдин бўлиб ўтган учрашувлар натижаси билан танишинг: «Қайрат» — «Металлист» — 1:0, «Динамо» (Минск) — «Жальгирис» — 0:1, «Шахтёр» — «Спартак» — 0:0, «Днепр» — «Черноморец» — 2:1, «Динамо» (Тбилиси) — «Нефтчи» — 2:0.

Бу тур «Днепр» командаси мавқеини мустаҳкамлади. Днепропетровсклик футболчилар 22 учрашувдан сўнг 32 очко билан биринчи ўринда бораяптилар.

✦

Биринчи лига коллективлари ҳам навбатдаги тур учрашувларини ўтказдилар. Уларда дарвозалар йигирма икки марта ишғол этилди. Майдон эгалари ҳисобига ўн иккита, меҳмонлар ҳисобига эса ўнта тўп ёзилди.

«Пахтакор» чемпионатдаги ўн иккинчи ғалабага эришди. Ҳамюртларимиз бу сафар оржоникидзелик спартакчилар дарвозасига бир тўп киритиб, қўш очкога эга бўлдилар. Бу уларга яна бир поғона юқори кўтарилишга имкон берди.

Чемпионатда Душанбенинг «Помир» командаси якка пешқадам бўлиб турибди. Иккинчи ўрин учун кураш бирданига беш коллектив ўртасида бормоқда. Булар ЦСКА, Ставрополнинг «Динамо», Ланчхутининг «Гурия», «Пахтакор», Волгограднинг «Ротор» коллективларидир. Чамаси юқоридаги клублардан иккитаси олий лигага йўлланма оладиганга ўхшайди.

УЧИНЧИ ҒАЛАБА

Шу кунларда Белградда баскетбол бўйича ўсмирларнинг Европа биринчилиги ўтаяпти. Командалар икки группага бўлиниб мусобақалашаяптилар.

«Б» группасида ўйнаётган совет баскетболчилари учинчи ғалабани қўлга киритишди. Бу сафар улар Туркия терма командасини 100:57 ҳисобида мағлубиятга учратдилар. Биринчи ўринда бораётган Греция баскетболчилари тўрт бор зафар қучишган. СССР терма командаси эса иккинчи ўринни банд этиб турибди.

«А» группасида эса Югославия баскетболчилари карвонбошилик қилаяптилар.

Редактор
А. Ғ. МУХТОРОВ.

ТЕЛЕВИЗОР ХИЗМАТДА

28 АВГУСТ, ЯКШАНБА

ШАХТЁРЛАР КУНИ

● МТ I

8.30 Янгиликлар.
8.45 Ритмик гимнастика.
9.30 «Ўртоқ Абсолют». «Улар биринчилардан эдилар» туркумидан ҳужжатли фильм. В. И. Лениннинг сафдоши Е. Д. Стасованинг ҳаёти ва фаолияти ҳақида.
9.50 «Спортлото» тиражи.
10.00 «Будильник».
10.30 «Совет Иттифоқига хизмат қиламан!».
11.30 «Тонгги почта». Музикали кўрсатув.
12.00 «Саёҳатчилар клуби».
13.00 «Музикали киоск».
13.30 «Қишлоқ янгиликлари».
14.30 «Здоровье».
15.15 «Солдат ва илон». Болалар учун телевизион спектакль.
16.35 «Тургенев ёзи». Тула область Тургенево қишлоғидаги фольклор байрами ҳақида.
17.00 Шеърият лаҳзалари.
17.05 «Ака-ука Люлар». Мультфильм.
17.35 «Жонли планета». Ўн икки серияли ҳужжатли фильм премьераси. 7-серия — «Бошимиз узра осмон» (Буюк Британия).
18.30 «Халқаро панорама».

ЯКШАНБА КИНОЗАЛИ

19.15 «Диалог. Юмронқозиқ ва тухум». Мультфильм.
«Оппоқ қордаги кўк мушук». Ҳужжатли фильм.
20.00 «Порох». Бадиий фильм («Ленфильм»).
21.30 «Время».
22.05 «Нотаниш Глазунов». СССР халқ рассоми И. С. Глазуновнинг Москва ёшлар саройидаги асарлари кўргазмаси ҳақида.
22.35 П. И. Чайковский. «Ромео ва Жульетта», «Франческа да Римини» увертюра-фантазиялари.
23.20 Янгиликлар.

● МТ II

8.30 Зарядкага сафланинг!

*

«ТАФАККУР» ПРОГРАММАСИ

8.45 «Совет поэзияси». А. Т. Твардовский. «Олис-олисларда».
9.35 «Эрудит». Илмий-оммабоп фильмлар.
10.30 «Умринг боқий бўлсин, Ер!».
11.30 Мактаб: ўзгаришлар даври.
12.00 «Саёҳатчилар клуби».
13.05 Фан: назария, тажриба, практика.
13.35 «Агар сиз...».
14.20 Мультфильмлар: «Кўк лайча», «Фақат ҳозир эмас».
15.20 «Ватаннинг буюк номлари». «Пушкин. Сўнгги акт». Телевизион ҳужжатли фильм премьераси («ЛСДФ»).
15.55 «Эстафета». Физкультура-спорт программаси.
18.10 Мамлакат театрлари намойиш этади. «Елизавета Английская». М. Горький номли Куйбишев академик драма театри фильм-спектаклининг премьераси. Автор — Ф. Брукнер.
20.30 Тунингиз хайрли бўлсин, кичкинтойлар!
20.45 «Эзгу туйғулар ҳам...». Ҳужжатли фильм премьераси (Украина хроникал-ҳужжатли фильмлар студияси).
21.05 «Йўлларда туғилган қўшиқлар».
21.30 «Время».
22.05 «Кино ва томошабин». Кинода ахлоқ проблемаларининг ифодаланиши.
23.35 «Витамин» группаси ижро этади. Фильм-концерт. (Таллин).
23.55 Янгиликлар.

● ЎзТВ

8.30 «Ассалому алайкум». Информацион-музикали программа.

*

10.00 Регби бўйича СССР чемпионати (27 августда ёзиб олинган репортаж).
10.30 «Биргаликда куйлаймиз». А. Берлин. У. Абдуазимова. «Ширинтой» (такрор).
10.50 «Сиз севган қаҳрамонлар». Болалар учун кинокўрсатув.
11.50 «Китоб дўстлари». Телеальманах (рус.).
12.30 Самарқанд область Ургут районидаги «Коммунизм» колхози «Қўш доира» ансамблининг концерти.
13.00 «Дўстлик экрани». Ўрта Осиё республикалари ва Қозоғистон телевидениеларининг биргаликдаги программаси. Душанбадан кўрсатилади.
14.00 Мактаб ўқувчилари учун. «Светофор».
14.40 «Давлат манфаати». Газ конденсатларини жорий этиш муаммолари ҳақида (рус.).
15.10 Реклама.

* * *

18.00 Кўрсатувлар программаси.
18.05 Болалар учун концерт.
18.50 «Актёрлар ва роллар». ЎзССРда хизмат кўрсатган артист М. Бойматова.
20.00 «Ахборот» (рус.).
20.20 «Адабиёт дарси». Телефильм.
20.30 «Ахборот».
20.50 Дала меҳнаткашлари учун концерт.
21.30 Москва. «Время».
22.05 Экранимизда биринчи марта. «Профессор Доуэлнинг васияти». Бадиий фильм («Мосфильм»).
23.35 Кўрсатувлар программаси.

●

ТОШКЕНТ ШАҲРИ ВА ТОШКЕНТ ОБЛАСТИ УЧУН ПРОГРАММА ФРУНЗЕ КЎРСАТАДИ:

15.00 Кўрсатувлар программаси.
15.05 «Мовий тўп». Мультфильм.
15.15 Реклама.
15.25 «Новинки» киноклуби.
16.45 «М. Ҳамроқулова куйлайди». Фильм-концерт (Тожикистон).
17.15 Қирғизистон ССРда хизмат кўрсатган артист О. Кутманалиев ҳақида телекўрсатув.
18.30. Москва. «Халқаро панорама».
19.15 «Иссиқкўл. 1988 йилнинг ёзи». Телеочерк.
19.45 «Корогоч». Сатирик киножурнал.
19.55 «Тез кунда экранларда».
20.00 «Коз караш». Бадиий-публицистик программа.
21.00 Лирик концерт.
21.30 Москва. «Время».
22.05 «Сўнгги якшанба». Бадиий фильм (рус.).

«ҚИШЛОҚ ҲАҚИҚАТИ»—
«СЕЛЬСКАЯ ПРАВДА»
Газета Центрального Комитета Компартии Узбекистана
Выходит на узбекском и русском языках.

БИЗНИНГ АДРЕС: 700083, ТОШКЕНТ, ЛЕНИНГРАД КЎЧАСИ, 32

ТЕЛЕФОНЛАР: редактор ўринбосарлари —33-44-43, 32-56-21, 33-16-27, 32-54-41, Масъул секретарь — 33-09-93, 32-56-26. Секретариат — 32-56-25, 32-54-48, 32-54-47. Партия турмуши бўлими —33-54-33, 32-56-22. Совет қурилиши бўлими —32-56-34. Деҳқончилик бўлими —33-54-33. 32-56-35, 32-54-51. Чорвачилик бўлими —32-56-33. Қишлоқ қурилиши бўлими —32-54-44. Маданият, адабиёт ва санъат бўлими — 32-56-36, 32-56-39. Ахборот ва спорт бўлими — 32-54-46, 32-56-39. Хатлар ва оммавий ишлар бўлими —32-54-52. Таржима бўлимлари —32-56-31, 32-54-54, 32-54-55, 32-56-28. Иллюстрация бўлими — 32-58-79. Эълонлар бўлими —33-81-42.

Р—09983.
Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси.
А. 2079.
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12